Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 44 (11242) 1980 чылдың февраль 21, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Соңгукчуларның А. П. КИРИЛЕНКО-биле ужуражыышкыны

Революцияның улуг баштыңчызының адын эдилээн хоорайның күш-ажылчы коллективтериниң беш чылдың социал-экономиктиг программазын боттандырарынга көскү үлүүн киирер деп шиитпирлээнинин дугайын Ленинградтың Политехнический соңгулда округунуң соңгукчуларының СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Андрей Павлович Кириленко-биле февраль 19-та болган ужуражыышкынның киржикчилери чугаалааннар.

Хуралдың президиумунда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, партия, хөй-нити организацияларының төлээлекчилери, социалистиг чарыштың мурнакчылары, эртемниң болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары.

Чыылганнар эш Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну чаңгыс эп-сеткил-биле соңгааннар.

Ленинградтың «Позитрон» эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынының эптекчи слесары—депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи Г. И. Иванов А. П. Кириленконуң амыдырал-чуртталгазын, ажыл-чорудулгазын чугаалап берген.

Ленинградчылар партияның болгаш Совет күрүнениң иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүнү-биле деткип, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюн шалыпчы күш-ажыл-биле уткуп турар. Ол дугайын «Светлана» каттыжыышкынның чиңгине директору О. В. Филатов, Главленинград тудугунуң № 87 тудуг трезиниң шеверлекчилер бригадазының бригадири М. Н. Дюжева, телевидениениң бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң партком секретары В. Н. Степанов болгаш өскелер-даа чугаалааннар.

Чыылганнарга чылыы-биле уткуткан А. П. Кириленко чүве чугаалаан. Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге база улус депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдалар бүдүүзүнде чурттуң эрткен оруунче эглип көрүп, келир үедеги сорулгаларны тодаргайлап тура, партияның болгаш чоннуң кан дег быжыг чаңгыс эви, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң блогунуң быжыы улам-на онзагайы-биле илереп турарын демдеглеп турар бис.

Соңгулда мурнунуң хуралдарынга партияның, оон Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрозунуң хөй талалыг ажыл-чорудулгазын чоргааралдың болгаш өөрүп четтиришкинниң чылыг сагыш-сеткили-биле улустуң чугаалап турары бүрүн барымдаалыг.

Совет кижилер Леонид Ильичиниң бир эп-сеткил-биле бүгү улустуң бирги депутадының кандидады кылдыр адааннар. Партияның болгаш күрүнениң алдаржаан удуртукчузу коммунистиг тургузуушкунуң теориязынга болгаш практиказынга канчаар-даа аажок улуг салыышкынны киирип турар. Ленинчи коммунист, бодунуң аас-кежии күш-ажылдың кижилериниң аас-кежии-биле сырый холбаалыг деп санап чоруур, тайбың болгаш социал дериишилге дээш могаг-шылаг чок демиселчи Леонид Ильич Брежнев бодунуң талантызы, политиктиг болгаш организакчы кайгамчык улуг дуржулгазы, байлак чогаадыкчы күжүн коммунизмниң болгаш тайбыңның өндүр херээнге бараалгадып чоруур. Ынчангаш совет улус улуг өөрүп четтиришкин, ынакшыл-биле, социалистиг Төрээн чуртунуң чечектелиишкини дээш карак кызып күш-ажылы-биле Леонид Ильичиге харыылап турар.

Моон мурнундагы соңгулдалардан бээр эрткен үе улуг, ёзулуг төөгүлүг болуушкуннар-биле демдеглеттинген деп депутатка кандидат чугаалаан. Ол үе совет кижилерниң сорук кириишкинниг күш-ажылы-биле демдеглеттингей. Ол болза СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң ажылдап кылган иштики база даштыкы политиказын чайгылыш чок боттандырып чорударының, коммунистиг тургузуушкунуң бүгү угланыышкыннарынга чурттуң бүзүрелдиг бурунгаар шимчээшкининиң чылдары болган. Ол болза бистиң ниитилелививстиң улам ыңай идей-политиктиг сырый каттыжыышкынының чылдары болган.

Партияның социал политиказының дугайын чугаалап тура, ол политика соңгулдадан соңгулда чедир үе дургузунда күчүзү улам улгаткан бистиң экономикавыстың быжыг болгаш ыңанныштыг үндезининге тургустунган деп, оратор онзалап демдеглээн. СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң тодаргайлаан кол сорулгаларынга депутатка кандидат делгеренгей-биле доктааган.

Оларның бирээзи болза энергетиканы дүрген хөгжүдери болур. Бисте эң улуг одалга-энергетика комплекизи бар. Ынчалза-даа энергия курлавырларынга экономиканың херегцелдери дүрген өзүп турар. Электроэнергияны болгаш одаар чүүлдү чогумчалыг ажыглаарының эргежок чугулазын болгаш чаа байлак черлерни, энергетиканың перспективтиг угланыышкыннарын шиңгээдип алырының күселиниң, одалга-энергетика күчүзүн улам хөгжүдериниң эргежок чугулазын партия айтып турар.

Транспорттуң хөгжүлдезиниң дугайын чугаалап тура, ол адырга хөй санныг акша-хөреңгини үндүрүп турар болгаш үндүрер деп, А. П. Кириленко демдеглээн. Ынчалза-даа хөй чүүл транспортка корум-чуруму болгаш сагылга-чурумун тургузарындан, өске адырларының бүдүрүлгелериниң транспорт ажыглалынга харысалгазын шыңгыы бедидериинден хамааржыр. Мурнакчы дуржулганы, оон иштинде СЭКП ТК-ның чүүлдүгзүнгени далайжыларның, демир-орукчуларның, автомобилистерниң болгаш Ленинградтың транспорт белдириинин хемчилериниң дуржулгазын нептередири улуг ужур-дузалыг.

Капитал тудугнуң ажыктыың бедидериниң оруктарын тодаргайлааш, ажылдап турар бүдүрүлгениң аргаларын уламна долузу-биле ажыглаарының ужур-дузазын депутатка кандидат онзалап демдеглээн. Ажыглалга киирген дериг-херекселдерни долузу-биле ажылдавайн турарының ужурундаан улус ажыл-агыйы хөй санныг продукцияны чедир албайн турар. Ындыг практиканы болдурбас херек. Леонид Ильич Брежневтиң бодунуң байыр чедиришкининге бедии-биле үнелеп көргени ростовчуларның «Хуусаа бетинде тудар, хуусаа бетинде шиңгээдип алыр бис» деп патриотчу эгелекчи саналын үлегерге дидими-биле алыр ужурлуг. Экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң планнарын амыдыралга боттандырып чорудуп тура, бистиң партиявыс тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселде улуг кичээнгейни салып турар. Ол принциптиг ленинчи даштыкы политиктиг угланыышкынны үе-шаг, практика хынаан. Ону аныяк совет күрүнениң баштайгы декредине — Тайбың дугайында декретке социалистиг революция чарлап үндүрген. Ол политиктиг угланыышкын — СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилеринге идип үндүрген Тайбың программазында улам ыңайгы хөгжүттүнген. Оон чогаадыкчызы эш Л. И. Брежнев болган.

Тайбыңның болгаш тургузуушкунуң угланыышкынын-биле бис чоруп орар болгаш моон соңгаар-даа чоруур бис. Оон үндезини болза бистиң улузувустуң кол эрге-ажыктары, аас-кежии болур. Социалистиг Төрээн чуртувустуң камгаланыр аргазын быжыглаан болгаш моон соңгаар-даа быжыглаар бис. Тайбыңның болгаш социализмниң камгалалында бистиң маадырлыг Чепсектиг Күштеривис ыяныштыы-биле туруп турар. Совет дайынчылар Октябрьның чаалап алыышкыннарын камгалаарынга, географтыг кандыг-даа черден биске удур боо-чепсек арынган кандыг-даа агрессорга күштүг согуушкунну бээринге долу шиитпирлиг.

Түңнелинде А. П. Кириленко мынча деп чугаалаан:

— Ээлчеглиг соңгулдаларга совет кижилер бодунуң шылгаттынган баштыңчызы — төрээн Коммунистиг партиязын долгандыр сырый каттышкан белеткенип турар. Бышкан социализмниң ниитилелиниң бүгү политиктиг системазының ээзи болбушаан, ленинчи Төп Комитетке, оон Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан бистиң партиявыс ажыл-ишчи массаларны чаа чедиишкиннерже аппар чыдар. Марксчи-ленинчи өөредигге, оон өндүр-чаагай принциптеринге болгаш чогаадыкчы ёзузунга шынчы партия төөгүнүң иштинмээн оруу-биле тиилелгелиг чорупп орар.

Окчап Маңнайовна Хүрең «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында эки ажылдыг хой-жуларның бирээзи.

Чаңгыс чер чурттуглары аңаа бедик бүзүрелди илередип, дөрт чыышта улаштыр улус депутаттарының район Совединиң депутадынга ону соңгаан. Чоннуң бүзүрелин ол ажыл-ижи-биле ак сеткилдиг шынзыдып шыдаан, ынчангаш соңгукчулар район Совединге ам болур чыышта О. Хүреңни депутатка кандидат кылдыр база катап адааннар.

Д. ОЮН.

ЧУРУКТА: депутатка кандидат О. М. Хүрең.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Соңгулдаларга уткуштур

УЖУРАШКАН

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Чадаананың № 941 соңгулда округундан депутатка кандидат, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Чимит-Доржу Байырович Ондар-биле соңгукчуларның ужуражылга хуралы Тес-Хем районнуң төвүнге болган. Ужуражыышкын хуралын улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы И. У. Успун ажыткан.

Советтерге соңгулда кампаниязының чоруп турарының дугайында илеткелди СЭКП Тес-Хем райкомунуң бирги секретары П. Т. Дамба-Хуурак кылгаш, депутатка кандидаттың амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын хуралдың киржикчилеринге таныштырып, февраль 24-те — соңгулдалар хүнүнде төлептиг кандидат дээш бадылаашкыннарын бээрниче районнуң соңгукчуларын кыйгырган.

Ужуражылга хуралынга санал бергеш, «Чодураа» совхозтуң малчыны И. С. Данзурун, «Тес-Хем» совхозтуң чолаачызы К. Л. Шалык болгаш өскелер-даа коллективтерниң ажыл-херээн чугаалааш, РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидадынга чагыгларын бергеннер.

* * *

РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат Чимит-Доржу Байырович Ондарның Мөңгүн-Тайга районнуң соңгукчулары-биле ужуражыышкын хуралы Мугур-Аксы суурга база бедик көдүрлүүшкүнүнүң, бир эп-сеткилдиң байдалынга эрткен.

БЕЛЕН

РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге болгаш улус депутаттарының чер-чер Советтеринге соңгулдалар хүнүнге чедир санныг-ла хонуктар арткан. Хоорайның бүгү соңгулда участоктарында ышкаш, Ленинниң № 55 соңгулда участогунда соңгулдага белеткел ажылдары холдуунда адакталган, ындыг-даа болза ажыл ам-даа хайнышкыныг. Аңаа хамаарыштыр агитпункттуң эргелекчизи В. Мананников мынчаар чугаалап турар:

— Соңгулдага белеткел ажылдарын ылап ёзугаар хынамчалыг чорудуп турар бис. Кол-ла чүве соңгукчулар-биле ажыл болгай. Ынчангаш агитпунктуга чорудар масса-политиктиг ажылды хөй талалыг болдурарынче онза кичээнгейни салып келдивис. Лекторлар, пропагандистер янзы-бүрү темаларга лекция, беседаларны номчаан. Оон-биле кады бистиң ажылывыста эң-не кол айтырыг — соңгукчуларның даңзызын онзалап четчеэзи. Бистиң агитаторларывыс ол айтырыгны кончуг эки чоруткан.

Ленинниң № 55 соңгулда участогу соңгулда мурнунуң белеткел ажылдарын үениң негелдезинге дүүштүр тургускан. Ону агитпункттуң ажылының планы, демдеглелдер дептеринде соңгукчуларның арттырып каан бижилгелер бадыткап турар. Белеткел ажылдарының үезинде соңгукчулар маңаа СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунга, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга, совет соңгулда системазынга болгаш өске-даа темаларга лекция, беседаларны дыңнааннар. Күш-ажылдың мурнакчылары, хоочуннары-биле ужуражылга кежээлери эрткилээн.

Виктор Георгиевич Мананников агитаторларының ажылын үстүнде мактап, үнелээн болгай. Шынап-ла олар быжыглаттырган бажыңнарынга чедип, соңгукчуларның даңзызын чогуур үезинде тургузуп, тайылбыр ажылын соңгукчулар ортузунга чорудуп турарлар. Депутатка кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражылга хуралы бедик көдүрлүүшкүннүң байдалынга эрткен. Эрткен хүннерде агитаторлар соңгукчуларга чалалгаларны тарадып чедирген.

Февраль 24-те — соңгулдалар хүнүнде маңаа келген соңгукчуларга таарымчалыг байдалды тургузар дээш ол хүн ап чорудар хемчеглерниң планын тургускан. Концерт, кинофильмнерниң көргүзүглерин, садыгны организастаарын мында көрдүнген.

Соңгулда хүнүнде соңгукчуларны хүлээп алырынга мында шупту чүве белен. Агитпунктуже кирер эжиктиң аксында кызыл пөсте «Кирип моорлаңар!» деп бижээн чалалга сөзү соңгукчуларны чоннуң төлептиг кандидаттарын дээш бадылаашкыннарын бээринче чалап турар.

В. КУУЛАР.

УЖУРАЖЫЫШКЫН ХУРАЛЫ

Туранның Төп № 90 соңгулда округунда

Туранның бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажыл-ишчилериниң, Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң чер болгаш мал ажылдыгларының күш-ажылчы чединишкиннери биске билдингир. Ол чединишкиннерни хоорайның сайзыралындан-даа, социал хөгжүлдеден-даа көрүп болур. Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Туранның № 90 Төп соңгулда округунуң соңгукчулары дүүн «Кызыл тараачын» совхозтуң чаа Культура бажыңынга депутатка кандидат, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия обкомунуң бирги секретары Григорий Чоодуевич Ширшин-биле ужуражылга үезинде ол бүгүнү демдеглээннер.

Ужуражылганың киржикчилери хуралдың хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрозун улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи партия райкомунуң бирги секретары В. М. Евтешин сөс ап, чүве чугаалаан. Районнуң ажыл-ишчилери РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге, чер-чер Советтеринге соңгулдаларга уткуштур бедик күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүннүг чоруп орарын, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюн төлептиг уткуурунга белеткенип турарын ол демдеглеп, Г. Ч. Ширшинниң амыдыралын, ажыл-чорудулгазын соңгукчуларга таныштырып, соңгулдалар хүнүнде депутатка төлептиг кандидат дээш чаңгыс эп-сеткил-биле бадылаарынче оларны кыйгырган.

Ужуражылга үезинде чүве чугаалааннар — «Кызыл тараачын» совхозтуң директору П. А. Губанов, ол-ла ажыл-агыйның Билелиг сүт-бараан фермазының саанчызы К. С. Маады, район эмнелгезиниң эмчизи З. Н. Доронина, № 2 школаның башкызы И. Н. Хелин-оол болгаш үлетпүр комбинадының чазаныкчызы В. В. Барсуков бистиң партиявыстың иштики болгаш даштыкы политиказын изиг-биле деткип, Коммунистиг партияның совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культура деңнелин бедидеринче угланган сорулгаларын амыдыралга боттандырарынга улам-на хөйнү чедип алырынга боттарының коллективтериниң белеии айтып, депутатка кандидатка чагыгларны бергеннер.

Ужуражыышкын хуралынга Г. Ч. Ширшин чүве чугаалаан.

Советтерге амгы соңгулдалар улуг болуушкуннуң — Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнуң бүдүүзүнде эртип турар-дыр деп, ол чугаалаан. Бистиң чуртувуста аңаа белеткелдер Коммунистиг партияның иштики болгаш даштыкы политиказын, бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң шылгарангай ажылдакчызы, тайбың дээш могаг-шылаг чок демиселчи Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң улуг ажыл-чорудулгазын бүгү улустуң деткип турарын бүзүрелдии-биле көргүзүп турар.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге база улус депутаттарының чер-чер Советтеринге мурнунда болган соңгулдалардан бээр үе СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, оңгу беш чылдың планнарын амыдыралга боттандырар талазы-биле партияның болгаш чоннуң күжениишкиниң чогаадыкчы ажылы-биле тодараттынган деп, ол демдеглээн. Ынчангаш чуртта экономиканың бүгү адырларының дүрген хөгжүлдезин хандырганы, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынче чаа базымны кылганы ол ажылдың кол түңнели болур.

Совет улустуң акы-дуңма өг-бүлезинде Тыва АССР база коммунистиг тургузуушкунуң оруу-биле чоруп орар. Ооң экономиказының болгаш культуразының улам ыңайгы бүгү талалыг хөгжүлдезинге бистиң партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың ада сагыш салыышкынын база дузазын республиканың ажыл-ишчилери доктаамал көрүп турар. Ол дузаның материалдыг боттаныышкыны база көскү.

Г. Ч. Ширшин ол дугайын Бии-Хем районндан алган чижектер-биле тодаргай бадыткап көргүскен. Эрткен дөрт чылда мында үлетпүр бүдүрүлгези 56 хуу өскен, чаа чуртталга бажыңнары, «Саян» совхозта школа, «Өөк» совхозта Культура бажыңы, Шивилиг болгаш Хүт суурларда хөй-хөй объектилер туттунган.

Чединишкиннеривистиң бары маргылдаа чок деп, Г. Ч. Ширшин чугаалаан. Ынчалзажок бис чедип алган чүүлдеривиске доктаап, оожургавас бис. Бодувустуң ажылывыстың түңнелдерин СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң негелделеринге, Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарынга, партия обкомунуң ушкү пленумунуң доктаалынга дүүштүр шүгүмчүлелдиг ёзу-биле үнелеп көрбүшаан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда четпестерни болгаш бергелерни ажып эртеринче күштү мөөннээри — бистиң хүлээлгевис.

Ниитизи-биле республикага үлетпүр продукциязын бүдүреринде болгаш сайгарарында хожудаашкынны ажып эртери, бүдүрүлге фондуларын эки ажыглаарын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин, тургузуушкунуң темпилерин дүргеедедирин, капитал салыышкынын долу ажыглаарын чедип алыры бистен негеттинип турар.

Эът болгаш дүк бүдүрериниң база күрүнеге садарының беш чыл планнарын күүседир талазы-биле республикада бергедээшкиннер тургустунган. Ниитиниң малының баш санын өстүреринин даалгазы күүсеттинмейн турар. Маңаа хамаарыштыр Г. Ч. Ширшин Бии-Хемниң совхозтарының удуртукчуларының адрезинге шүгүмчүлелди кылган. Мал чеминиң эки хандыртыиган тургаш-ла, малды чедир чемгербейн турар таварылгалар хаая эвес, ол чорук малдың продуктулуунуң кудулаарынга, продукция белеткелиниң планнарын күүсетпейн баарынга чедирип турар. Районда дүжүттү элбедириниң, мал чеминиң баазазын быжыглаарының, техниканы ажыглаарының, мал бажын өстүрериниң, ооң продуктулуун бедидериниң айтырыглары кошкак шиитпирлеттинип турар.

Г. Ч. Ширшин оон ыңай республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда турар тодаргай сорулгаларга доктааган. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга айтканы ышкаш, улус ажыл-агыйының адырларының ишчилери чүнүң-даа мурнунда беш чылдың болгаш ооң доозукчу чылының планныг даалгаларын ыяап-ла күүседирин чедип алыры, бо чылды ёзулуг ленинчи шалыпчы ажылдың чылы болдурары чугула.

Беш чылдың доозукчу чылында алган социалистиг хүлээлгелерни күүседири партия болгаш совет органнардан, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан, ажыл-агый удуртукчуларындан күш-ажылчы коллективтерге организакчы болгаш кижизидикчи ажылды күштелдирерин, күш-ажылды организастаарын, кадрларны белеткээрин болгаш быжыглаарын экижидерин, оларга таарымчалыг культура-амыдырал байдалдарын тургузарын негээр.

Кижилерниң күш-ажылчы идепкейин, хүлээнген хереэ дээш оларның харысалгазын бүгү талалыг бедидери, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары болгаш кадрларның үнер-кирер чоруун кызырары чугула сорулга болуп турар. Ажыл-агыйжы эвес болгаш төтчеглекчи чорукка удур, камгалга чуруму, материалдыг болгаш сап-хөө курлавырларын чөп ажыглаар дээш демиселди коллектив бүрүзүнге күштелдирери чугула.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының амгы үеде эң харысалгалыг хереэ болза, ниитиниң малын бүрүнү-биле камгалап алыры, ооң продуктулуун бедидери, мал болгаш чер ажылының продукциязын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын ковудедири, мал чеминиң быжыг баазазын тургузары болур.

Г. Ч. Ширшин чугаазының түңнелинде кижизидилге ажылын улам ыңай күштелдирериниң, ажылчы чоннуң культура деңнелин болгаш материалдыг чаагай чоруун бедидериниң айтырыгларынга доктаап, беш чылдың доозукчу чылының даалгаларын чединиишкиниг күүседиринче, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюн төлептиг уткуурунче соңгукчуларны кыйгырган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле П. Н. Вишуренкону шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Совет садыг шугумунга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Кызылдың үлетпүр бараалгаар садыының № 5 магазининиң директору Петр Никифорович Вишуренкону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУНЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1980 чылдың февраль 19.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле В. И. Иконниковту шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң кол агроному Василий Игнатьевич Иконниковту Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУНЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1980 чылдың февраль 19.

ТУГУВУС, ЧЕПСЭЭВИС

Бүгү чурттарның революсчуларының үнелеп четпес идей-теоретиктиг болгаш методологтуг чепсээ болза ленинчи өөредиг болур. Ону чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдерин болгаш баштыңчының чагыгларын амыдыралга боттандырып чорударын партия эң-не чугула ужур-дузалыг деп санап турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнга тураскааткан «Ленинниң хереэ диириг болгаш тиилеп турар» деп, Москвага февраль 19-та болган ниитилел-политиктиг номчулгаларга ол дугайын онзалап демдеглээн.

«Марксисчи-ленинчи теорияны ажылдап кылырынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партияның чогаадыкчы салыышкыны» деп илеткелди найысылалдың активинге СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизм институдунуң директору академик А. Г. Егоров кылган.

(СЭТА).

СОВХОЗ УДУРТУКЧУЛАРЫ ОНУ БИЛИР БЕ?

Дүвүренчиг медээ

Эрткен улуг-хүнде Каа-Хем районда «Бурунгаар» совхозтуң төвүнге чеде бердим.

Кудумчуга чораан аныяк кижиден:

—Суурдан ырак эвесте чурттап турар малчыннар бар бе? —деп айтырдым.

— Мырыңай мыя мында, Кускуннугда, суурдан ийи километр-даа четпес чыгы черде, кыштаг бар. Чадаг-даа чорупсуңарза, дораан чеде бээр силер—деп, ол харыылады.

Удатпаанда аяның чараш кылдыр туткан бажың-балгаттарлыг, кажаа-сериллерлиг, кудуктуг кыштагга чедип келдим.

Даштың аныяк эр хөй союп тур. Амыр-менди солушкан дораан, чүү болганын айтырдым. Ийи ховук дургузунда төрүп чадааш, хөй өлген болду. Ол-ла үеде совхозтуң удуртукчуларындан малчын дуза дилээрге, олар кандыг-даа хемчег албаан, зоотехниктер, мал эмчилери келбээн.

Хөй кажаазының иштинге кире бээримге, дээвиринде хыраа эрээш, дамдылаан, шыгы зажок, дыдыраш ак-эк хураганнар клеткаларда чем эреп, сириңейнип турлар. Оларның чоогунда клеткада хөй бир хураганны төрүп алган, база бирээзи төрүп чадап, эмиглеринде аа-сүдү төктүп чыдыр. Кээргенчиин канчаар ону! «Специалист азы мал ажылының талазы-биле дуржулгалыг болурумгай, дуза чедирипсимзе» деп хейде-ле сагыш аарып турдум.

Кудуктуң кырында туткан бажыңчыгашта улуг саваның иштинде электриниг херексел үрелгенден бээр үр болган. Ында суг доңуп калган, ону эргизип тургаш, малчын арнын база өрттедип, балыглап алган. Кудуктуг дээш суг дажыглаар машина келбес. Төрүүр хойлар чылыг суг ишпейн турар. Оларга чиртири-биле эккеп каан сигенн төнер четкен.

Хөй кадарчызы Шаңнаан Бурбуевич Ондар, дузалакчызы—ооң өг-бүлезиниң ээзи дээрзин билип алдым. Чиңгеларын дуктуг, эрткен чылын дуңгужун төрээн 420 тогду хойну күзүн ноябрьда олар хүлээп алгаш, кадарып ажаап турар. Моон мурнунда төрүүр хөй кадарып чорбаан, дуржулгазы чегей.

Совхозтуң мырыңай «думчуунуң здаанда» кыштаг-дыр. Аңаа совхоз директору А. Соломатов беш айлар дургузунда чүгле чаңгыс катап келген: чоокта чаа Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң үш студентизин сөкманчыладыры-биле эккеп чораан, ол-ла. Совхозтуң специалистери—малдың кол эмчизи А. Кол, кол зоотехник Г. Васильева олар ховар кээп, боттуг дуза чедирбейн турар. Хөй бурузунден хураган дээш, малды кыштаан хүр ажырар дээш чер-черде кайы хире кужениишкиниң ажылдап турарын оларга тайылбырлаан херээ бар бе? Олар ону кымдан-даа артык билир ужурлуг.

Оон аңгыда, республиканың өске районнарында, чижээлээрге, Чөөн-Хемчик районнуң совхозтарында кылып турары ышкаш, хөй-нити организацияларының—комсомолчу аныяктарның, школа болгаш оон-даа өске коллективтерниң күжү-биле шеф организастааш, малчынның кажаазының иштин коптарып берген болза, хураганнар өл-шыкка алзып, дидиреп-сириллевес, аарывас ийик. Ылаңгыя шилдер карманнап алган, «дыштанып тур бис» деп, өөр-оору-биле чыглып алган, суурда элен-теңдиң базып турар кижилерни сергеткеш, ындыг хемчеглер алырынче оларны чүге хаара тудуп, мобилизастап болбазыл?

Дээштиг, боттуг хемчеглер албас болза, Кускуннугда кодааның тогду хойлары кидин түлүк төрүп эгелээн болганда, моон соңгаар оон-даа артык бергелерге таваржы бээри магат-чок-тур.

О. МОҢГУШ.

Политиктиг, экономиктиг өөредилге чоруп тур

КАДРЛАР БЕЛЕТКЕЛИ

Марксизм-ленинизм университединде

Бистиң чурттувуста улус ажыл-агыйының амгы үеде шапкын хөгжүлдези болгаш социалистиг ниитилел тургузуунуң улам шыдай сайзырап турары улус ажыл-агыйының бүгү адырларының кадрларының идей-политиктиг белеткелиниң болгаш экономиктиг билииниң деңнелин бедидерин негеп турар.

Коммунистиг партия коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннарның марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң дугайында доктаамал сагыш салып турар. Марксизм-ленинизмниң идеялары-биле эки чепсеглеттенген кадрларга партияның сорулгаларын тодаргай билиринге, коммунистиг тургузуушкунуң айтырыгларын чедиишкинниг шиитпирлээринге дузалаар.

СЭКП Кызыл хоорkому болгаш партия райкомнары сөөлгү үеде СЭКП обкомунуң марксизм-ленинизм университединге кадрларны өөредиринче кичээнгейни күштелдирген. Ынчангаш 1977 чылдан бээр ооң кежээки болгаш бот-өөредилгелиг салбырларында чылдың-на дөрт чүс хире партия, совет, идеология, ажыл-агый кадрлары өөренип турар.

Марксизм-ленинизм университединде партия-ажыл-агый активиниң, идеология кадрларының факультеттери бар. Дыңнакчыларның ажылының, билииниң деңнелиниң аайы-биле чеди салбырда үскен: партия тургузуу, ажыл-агый удуртукчулары, философия, политинформаторлар, төөгү, лекторлар, экономика. Салбыр бүрүзү ийи чылдың өөредилге программазын ёзугаар эртемнерни өөренип турар. Ажыл-агый удуртукчуларының салбырын ап көрээли. Мында марксисчи-ленинчи политэкономияны, удуртукчунуң күш-ажылын, социалистиг экономиканы башкарарының үндезиннерин өөренип турар. Бо өөредилге чылында бирги, ийиги курстарда үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорттуң удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылар, улус ажыл-агыйының специалистери болгаш экономистер—150 хире дыңнакчылар хаара туттунган. Оларның аразында № 14 механизация эргелелиниң начальниги В. Т. Искаков, мебель фабриказының директору В. А. Румянцев, «Тыва хөлээ тудуг» трестиң автотранспорт баазазының начальниги Ю. К. Ахметзянов, «Тыва септелге тудуг» трестиң эргелекчизиниң оралакчызы В. К. Герман, садыг бүдүрүлгелериниң директорлары Н. С. Лобанова, Т. М. Мышкина, В. О. Донгак, К. К. Борисенко, Л. П. Албычакова болгаш өскелер-даа бар.

Университеттиң партия тургузуунуң салбырында дыңнакчыларга—эге организациялар секретарьларынга болгаш партия активинге өөредилге улуг дузаны чедирип турар. Олар «Партия тургузуунуң дугайында», «Масса-политиктиг ажыл», «Социал психология» эртемнеринге теоретиктиг лекцияларны дыңнап, партийжи-организастыг болгаш идеологтуг ажылдар талазы-биле арга-дуржулга солчулгазынга, практиктиг кичээлдерге идепкейлиг киржип турарлар.

Сөөлгү ийи чылда партия тургузуунуң салбырын 30 ажыг кижи дооскан. СЭКП Кызыл хоорkомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, республика солуннарының ажылдакчылары, партия активи оларның аразында бар. Дыка хөй партия эге организацияларының секретарьлары эки өөренгеннер. Оларга Е. Н. Арапчаа, Н. С. Бухаров, В. Я. Голубков, А. С. Данилов, А. Г. Мажарова, И. В. Спрыгина хамааржыр. Амгы үеде ол салбырда бежен ажыг кижи хаара туттунган.

Университеттиң философия болгаш төөгү салбырларынче дыңнакчылары кичээлдерге идепкейлиг кээп, марксисчи-ленинчи философияны, эртемниг коммунизмни, СЭКП төөгүзүн, партийжи пропаганданың методиказын улуг сонуургал-биле шиңгээдип ап турар. Олар бо салбырларны дооскаш, партия чырыдыышкынының системазынга пропагандист болуп ажылдаарлар. Экономика лабораториязындан В. Н. Гречищева, уран чүүл училищезинден И. Д. Комбу, В. И. Минин, В. Г. Баскаков, педагогика институдундан А. М. Сатина, көдээ ажыл-агый техникумундан А. К. Санникова, башкы училищезинден В. Ш. Салчак, № 4 школадан Л. Н. Деменская болгаш өскелер-даа эки өөренип, семинарларга идепкейлиг киржип келгеннер.

Марксизм-ленинизм университединиң кичээлдерин эрттирерингe педагогика институдундан, эртем албан черлериниң, партийжи аппараттың харысалгалыг ажылдакчыларындан штаттан дашкаар үжен ажыг башкыларны хаара туткан. Оларның аразында эртемденнер В. А. Копеел, В. Л. Биче-оол, О. А. Толгар-оол, М. М. Шикпер-оол, П. В. Кирдеев, Н. П. Барышев, И. М. Лепёшкин болгаш өскелер-даа бар.

Марксизм-ленинизм университединге кадрларны өөредип алырынче партия комитеттери болгаш партия эге организациялары улуг кичээнгей салып турар болза, өөредилге чедиишкининиг болурун амыдырал көргүскен.

1979 чылдың күзүнүнде партия обкомунуң марксизм-ленинизм университединиң бирги курузунуң кежээки база бот-өөредилгелиг салбырларынга өөренир 250 хире кижиге СЭКП Кызыл хоорkому болгаш райкомнары рекомендацияны берген. Чамдык партия комитеттери болгаш эге организациялары университетке өөренир дээн кижилерниң кичээлдерге олуржуп, кайы хире өөренип турарын хынавайн келген. Ооң түңнелинде хоорайдан өөредилге чылының эгезинден бээр алдан ажыг кижи кичээлге олурушпаан. Оларга № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң начальниги Л. И. Күдер-оол, пиво заводунуң директору А. А. Сергачев, «Тыва авторук» эргелелиниң начальниги А. И. Латышев болгаш өскелер-даа ажыл-агый удуртукчулары хамааржыр. Партия организацияларының талазындан университетте өөренип турар ажылдакчыларның өөредилгезин доктаамал хайгааравайн келгенинден бо өөредилге чылында ийиги курска өөренмейн барган дыңнакчылар безин бар. Шак ындыг четпестерни моон соңгаар болдурбас дээш университетте өөренип турарлардан негелдени күштелдирери чугула.

СЭКП Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Таңды, Эрзин райкомнары университеттиң бот-өөредилгелиг салбырынга өөренир кижилерниң рекомендациязын берзе-даа, бирги өөредилге-экзамен сессиязынче оларны четче чорутпаан.

СЭКП обкомунуң марксизм-ленинизм университединге политиктиг өөредилге болза кадрларның чүгле идей-теоретиктиг билиин эвес, харын оларның ниитилел-политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин бедидер. Ынчангаш партия организациялары университетте өөренип турар коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң марксисчи-ленинчи билигни чедип алырынга таарымчалыг байдалды тургузар, оларның өөредилгезин доктаамал хынаар ужурлуг, мынча салдынган сорулга чедиишкининиг шиитпирлеттинер.

А. ЕЛФИМОВА,
СЭКП обкомунуң марксизм-ленинизм университединиң директору.

БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫВЫС

АНЫЯК-ДАА БОЛЗА...

Саанчы ак халадын кеткеш, ийи демир-хумунун тудкаш, инек кажаазынче кылаштапкан. Соок дээрге шуут ажыннаар. Долгандыр шаң-туман бүргеп алган. Чагыларда аскан сайгылгаан лампаларының чырыы бүлүргүн. Эртенги ажыг чывар саанчының хүрен чаактарын ажыннадыр шонуп эгелээн. Ынчалза-даа ол сооkче кичээнгей салбаан. Чайның изиинде-даа, тос-тостуң соогунда-даа ажыл-ишке чаңчыгып калган.

Комсомолчу саанчы Екатерина Сүрүң-оол саар инектер кажаазынга кире бээрге, даадыныкчызы Мария Ховалыг чедип келген болган.

— Экии, угбай! Эртежиңиң але? — дээш, Екатерина хөглүг хүлүмзүрээн. — Инектериңерге немелде чемни берип эгелээн ышкажынар чүл. Хөөкүйлерниң амырап турарын көрем.

Хоочун саанчы аңаа чугаалаан:

— Кандыг-даа мал азыралга ынак. Ону доктаамал хайгаарап, олче кичээнгей салыр бөлзуңза, ооң продуктулуг чоруу бедиир. Үлегер-чижекти ырактан дилеп канчаар бис. Бүгү-ле чүвени боттарывыстың саап турар инектеривистен көрүп тур ышкажыл бис. Чайын билдингир-ле болгай, инектиң сүдү савазырап эгелээр. А кыжын? Кыжын база оон дудавайн турар бис. Инектерниң сүдү арбын-дыр, ооң ыңай сүттүң үскүрү база эки-дир.

Ийи саанчының чугаазы үзүктели хона берген. Кажаа иштинде холуксаалыг чем чиген инектерниң аастары даг-жаар, думчуктары шужулээр.

Екатерина инектеринге чарбаны норма ёзугаар берип эгелээн. Мария Ховалыг бир инээниң допшуларын аштай тудуп, суйбап тура, чугаалаан:

— Сээң инектериң аажок сүткүр-дүр. Чыл эгезинде-ле сүт саар талазы-биле бисти мурнап тур сен. Шак ынчаар үргүлчүле-ле.

— Кызып-ла тур мен харын, угбай.

— Чүгле кызар эвес, харын тура-соруктуг, ёзулуг бүзүрел-биле ажылдаар херек.

Ол аразында өске саанчы кыстар база четкилеп келген. Инек кажаазының иштинге саанчыларның чугаа-сооду, демир-хумуннарның дааш-шимээни дола берген.

... Коллективтиң салдары улуг. Кижиниң күш-ажылчы мөзү-шынары, төлептиг аажы-чаны аңаа хевирлеттинер. Бодунуң баштайгы ажыл-ишчи базымын кылган кижи база ооң улуг деткимчени алыр, аңаа бодунуң мергежилинге хандыкшылдыг, бүзүрелдиг апаар.

Екатерина бодунуң үе-чергези саанчы кыстар ышкаш, күш-ажылчы базымын фермадан эгелээн. Ол ортумак школаны дооскаш, саанчы болур деп шиитпирлиг болган. Ооң күзели боттанган. Арыг-Бажы фермазының коллективи ону өөрүшкү болгаш бүзүрел-биле хүлээп алган.

Ажыл бүрүзү-ле берге. Мергежил болгаш чүткүл херек. Екатерина баштайгы айларында дыка бергедээн. Инек саап чорбаан болгаш салаа-сайгыт ыстап шылаар, үргүлчү-ле эртен эрте турар. Кежээ орайга чедир ажылдаар. Кыжын тос-тостуң соогу ажыннадыр хаарып турда-ла ажылдаар апаар. Хүлээнгени күштүг. Инектер аңаа чаңчыкпаан болгаш баштай өскелээр. Өске кижиниң саап турган инектерин чаңчыктырып алыры белен эвес.

Ынчалза-даа Екатерина кыза берген. «Кижи кылбас ажыл кайа турарыл, маңаа черле өөренип, чаңчыккай!».

Бир чыл эрткен. Ынчан Екатерина ажылынга чаңчыга берген. Ооң инектеринден саан сүдү улам көвүдеп орган. Кызымак чүткүлдүг саанчы чоорту-ла мурнакчыларның одуруунга кирген.

Ол чүгле кызымак ажылдап турган эвес, харын коллективтиң хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржип эгелээн. Ферманың комсомолчулары ону фермада комсомол бөлүүнүң удуртукчузунга соңгуп алган. А Екатерина ону харысалгалыг херек кылдыр хүлээп алган. Ол ам чаңгыс бодунуң дугайын бодавас. Эш-өөрүнүң, оларның ажыл-ижиниң дугайында база бодаар, ферманың чедиишкинниг болуру дээш сагыш салыр апарган.

Е. Сүрүң-оол инектен хөй сүттү саап алыр дээш болдунар бүгү чүүлдерни кылып, бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Чижээ, эрткен чылын ол саап турар 20 инектериниң бирээзинден-не 1750 литр сүттү саап, бодунуң кызымак чоруун көргүскен.

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-барааны фермазының коллективи район Совединиң депутадының кандидадынга мурнакчы комсомолчу саанчы Екатерина Сүрүң-оолду депшиткен.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ИДЕГЕЛ

— Силерге төрүүр хой хүлээдип бээр деп бодап тур бис, силерниң боттарыңарның бодалыңар кандыгыл?— деп, совхоз директору Донгактан айтырган.

— Идегеп турар болганда канчаар боор, шыдаар шаавыс-биле ажылдаар бис—деп, Хөкпеш-оол Балдаңовичиниң айтырыгга харызы ол болган. Бо чугаа болгандан бээр он бир чыл эрткен. Тыртык Монгуш биле Хөкпеш-оол Донгак олар бо хүннерде «Торгалыг» совхозтуң мурнакчы хойжулары, мал ажылынга оларның арга-дуржулгазы база улгаткан. Хойжулап эгелээн үезинден бээр-ле ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер сорулгазын багай эвес күүседип келгеннер. Олар малдың чайгы семиртилгезинче болгаш ооң чемгерилге, суггадынче, одар-белчиирни шын шилип алырынче улуг кичээнгейни салып турарлар. Ооң түңнелинде хойжу өг-бүлениң ниити көргүзүү чыл санында бедип турар. Эрткен ажыл-агый чылында хойжулар төрүүр чүс баш хойдан тозан сес хураганны алганнар.

Бо чылдың кыштаглаашкынынга Т. Монгуш биле Х. Донгак олар эки белеткелдиг киргеннер. Ынчангаш бо хүннерде коданда байдал эки, төрүүр 350 баш хойнуң 200-ү оолдапкан, хураганнар онча-менди. Хойжуларның социалистиг хүлээлгезинде оңгу беш чылдың доозукчу чылында төрүүр 100 баш хойдан 100 хураганны алыры көрдүнген. Ынчангаш боттарынга алган хүлээлгезин бүрүн күүседир сорулга-биле олар шудургу ажылдап турарлар. Бо чылын төрүүр чүс баш хойдан чүс хураган алырынга бүзүрелдиглер. Чүге дээрге эки түңнелди чедип алырының аргалары бар: мал чеми четчир, малдың ниити байдалы эки, сакманщиктер кызымак ажылы-биле улуг дузаны көргүзүп турарлар. Хойжуларның комсомолчу кызы Роза адазының кол дузалакчызы, 105 хураганны ол онча-менди доруктуруп турар.

Үре-түңнелдиг, кызымак ажыл-иш макталга чедирер дижири-ле шын. «Торгалыг» совхозтуң соңгукчулары эрткен айда соңгулда мурнунуң хуралынга чыглып келгеш, дузалакчы кадарчы Тыртык Оскаловна Монгушту улус депутаттарының Өвүр район Совединиң депутадынга кандидат кылдыр адааннар. Ажыл-ишке кызымак, бодуун ишчи чаңгыс чер чурттугларының идегелин бүзүредип шыдаар.

Н. ДАМДЫН.

ДЕМНИГ КОЛЛЕКТИВТЕ

Улуг-Хемниң «ҮТКА 25 чылы» совхозунуң ажылчын кооперациязы 1979 чылдың IV кварталында республиканың садыг организацияларының аразынга бирги черни ээлеп, СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Коллективтиң ажыл-ишчилери ол чедиишкинге улам хейаът кирип, оңгу беш чылдың доозукчу чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле эгелээн. Январь айда совхозтуң ажылчын кооперациязы планын ажыр күүсеткен. Ажылчын кооперациязының автолавказы январьның планын 120 хуу (садыгжызы М. Шадып, чолаачызы М. Сүрүң-оол) күүседип, 6 муң рубльдиң бараанын сайгарган. Арыг-Үзүүнүң № 4 ажыл-агый магазини (эргелекчизи Г. Жирнова) 13,6 муң рубль киирер планын 102 хуу, Иштии-Хемниң холушкак барааннар магазини (эргелекчизи Н. Бюрбю) 12,7 муң рубль киирер планын 13 муң рубль кылдыр, Арыг-Үзүүнүң ном магазини (эргелекчизи С. Оюн) 800 рубль планын 900 рубль кылдыр күүсеткеннер.

Районнуң мурнакчы коллективи, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюн төлептиг уткуур дээш шудургу ажылдап турар.

Б. КЕНЕШ.

АЖЫЛЫНГА ЭРЕСТИГ

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырында чолаачы Иван Монгуш чүгле онаашкан ажыл-ижинге эвес, а хөй-нити ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Он беш чыл чолаачылааш, чоннуң хүндүткелин чаалап алган. Ооң башкарып турары суг сөөртүр машина малчын коданнарны эргий халдып турда, саат-даа чок. Сугну үе-шаанда чедирерин ол кызыдар. И. Монгуш ол чорупчораш, солун-сеткүүлдү чедирер, малчыннарның херек чагыгларын удуртукчу ажылдакчыларга кээп дамчыдар.

Салбырда улусчу контроль бөлүүнүң кежигүнү болганда, чедер, четпестерни эскерип, ооң чылдагаанын дилеп, чүнү кылза экил дээрзин малчыннар-биле сүмележир. Сайыр, Шеле ынчаар кыштап турар чээрби ажыг коданнарның кадарчылары ооң сагыш-човаачыгырын билир болгаш ол-бо четпес деп чугаалай бээрлер. И. Монгуш ол дугайында хемчеглер алырынга дээштиг дузазын чедирер дээрзинге олар бүзүрээр.

Сайырның хойжу бригадазының кежигүнү мурнакчы малчын Ч. Монгуш чолаачы Иван Монгушка мындыг үнелелди берди: «Ажылга эрес эр-дир. Суг-биле хандырылга эки. Ындыг-мындыг хомудалывыс чок. Дүне-даа келгеш, доскаарларны долдуруп каар, кызымак кижи. Малчыннар ооң дугайын бо-ла мактап чугаалашканын дыңнаар-дыр мен».

Ишкиннерниң хая-даштыг, кадыр-берт, кызаа оруктары-биле чорууру ындыг амыр эвес. Чүгле ону эки билир, үргүлчү чоруп өөренген кижи аңаа чорук кылып шыдаар. Ылангыя кышкы үелерде ооң орук-чирии дожанналы бээр. Чамдыкта хат-шуурган дуй хөртүктеп кааптар. Ынчан чолаачы кижи ийи билээн сывыртыныпкаш, хүүрек-биле хөртүктү эжип чораш эртер. Ишкиннерниң оруктары-биле чорупчораш, И. Монгуш ындыг бергелерге чеже катап таваржыпаан дээр!

И. Монгушту совхозта комсомол комитединиң кежигүнүнге соңгаан. Алызындан ажыл-ишчи мөзүлүг, турушту комсомолчу ол хүлээлгезин эки күүседип турар.

Комсомолчу чолаачы элээн машиназынга база камныг. Кандыг-бир кезек үрелген дээш, башкарган машиназы аңаа турул көрбээн. Ол машиназын рейстерден келгеш, ээзы чоруурунуң мурнунда хынап көрүп алыр. Ооң ындыг хынамчалыг чоруу техниканың кандыг-бир кезээ үрели бээрин дарый билип ап, септеп эдеринге дузалыг.

— Ажыл-херекке сагыш-сеткилинден бердинери аныяк өскенниң чурттагазының кол сорулгазы боор ужурлуг—деп, Иван Монгуш чугаалады. Шынап-ла кижиниң шыдавас чүвези кайда боор. Чүгле күштүг күзел, бурунгаар чүткүл херек.

Т. КАРЫМА.
Чөөн-Хемчик район.

Специалиске сөс

АГААР-БОЙДУС БОЛГАШ МАЛ ОДАРЫ

Январь Тывага кыштың эң-не соок айы. Айда агаарның ортумак температуразы колдуунда 36—39 градус соок.

Бо чылын Тываның чер ажылдыг девискээринге январьның температура байдалы-даа, харның чаганы-даа чаңгыс аай эвес болган. Айның бирги чартыында өй-тап чылыг агаар турган, чамдык черлерге удаа-дараа хар чаггылаан.

Эң-не күштүг соок январь 27—31 хүннеринде болган, ынчан агаарның хонукта ортумак температуразы 35—40 градус соок, а эң кудузу—казыыр 42—47 градус, чамдык черлерге (Тоора-Хемге, Иймеге) соок 48—51 градус чедип турган. Ол хүннерде агаарның хүндүскү температуразы безин кызымыр 25—30 градус, чамдык черлерге (Туранга, Сарыг-Сепке, Кызылга, Иймеге) 32—35 градус соок болган.

Ниитизи-биле январьда агаарның ортумак температуразы 27—32 градус соок болган, ол дээрге ортумак хөй чылдыг температурадан 2—4 градус бедик. Ай дургузунда харның чаганы чер-черлерге чаңгыс аай эвес болган. Районнарының хөй кезиинге баштайгы он хонукта хөлчок чагган. Ынчан харның кылыны 6—9 мм четкен. Чүгле Таңдыга болгаш барыын районнарга 1—3 мм кылын хар чагган, ол дээрге норманың 50 хуузу.

Январьның ийиги он хонуунда 1—4 мм кылын хар чагган, ол дээрге ол үеде дүжер ужурлуг харның хемчээлинге дүгжүп турар. Үшкү декадада хар колдуунда чер бүрүзүнге чагган, ынчангаш ооң декадада ортумак хемчээли 2—4 мм болган, ол нормага чоок.

Харның кылыны шоолуг өскерилбээн. Айның төнчүзүнде республиканың барыын талазынга 6—14 см, а Чөөн-Хемчик районга 14—19 см болган. Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем, Тожу дээн ышкаш хар улуг дүжер районнарда ооң кылыны 36—41 см чедип турар.

Бо районнарда мал одарларында чем хар адаанче кирген, ынчалзажок харның кылыны дыка улгатпааныңдан мал оъттап болур. Агаар-бойдустуң байдалы малды одарладып кадарарынга колдуунда дүгжүп турган. Чүгле ай төнчүзүнде эртенги туманнардан болгаш агаарның температуразы 40 градустан соой бергени-биле малды одарладыр үе кызыырылган, чүге дээрге хойлар дегдиринишкинге база өске-даа аарыгларга таваржып болур болгай. Хой оолдаашкынының үезинде кудуку температура хураганнарга багай салдарны чедирип болур.

Эрткен чылдарныңга деңнээрге, бо чылын февраль 2—5 градус хире чылыг болур. Айның эгезинде база-ла аяс, соок агаар турган, температура январьныңга деңнээрге, 3—5 градус чылый берген.

Февральда агаарның айда ортумак температуразы 18—27 градус соок болур. Дүне 29—34 градус, чамдык черлерге 37 градус, хүндүс 17—22 градус соок болур. Үшкү декаданың ортан үезинде соок дүне 18—23 градус чедир, хүндүс 9—14 градус чедир чымчаар.

Айда хар 5—7 мм чедир кылыннаар, ол нормага дүгжүп турар.

Февральда кол нуруузунда бирги болгаш ийиги декадаларның чамдык хүннеринде улуг эвес хар чаар. Бо айның биче булуттаар, өй-тап агаары хүндүс мал одарладырынга таарымчалыг болуру чугаажок.

Л. АНТОНОВА,
Кызылдың гидрометобсерваториязының инженер-агрометеорологу.

КҮЗЕЛДИИМ-БИЛЕ

Марксизм-ленинизм университединиң идеология кадрларының факультединиң философия салбырында янзы-бүрү мергежилдиң 34 специалистери өөренип турар бис. Марксисчи-ленинчи философияның, эртемниг коммунизмниң теориязын ханызы-биле өөренип билип алгаш, бо чылын университетти доосканывыс соонда, бүдүрүлге черлеринге, күш-ажылчы коллективтерге политинформаторлар болуп ажылдаар бис.

Бистиң кичээлдеривиске республиканың улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының харысалгалыг ажылдакчылары, дуржулгалыг специалистер база эртем ажылдакчылары лекцияларны номчуп турар.

Марксисчи-ленинчи теорияны болгаш философияның нарын айтырыгларын ханызы-биле шиңгээдип ап турарывыс, бодувустуң тус-туста харылап турар ажылдарывыска улуг ядигни бээр боор чүве-дир. Ынчангаш кичээл бүрүзүнге ыяк белеткелдиг баары, кичээл үезинде чаа теманы, тайылбырны канчаар шиңгээдип алыры кижиниң бодундан хамаарылгалыг-дыр.

Кичээлдерге болгаш экзаменнерге белеткениринге херек литератураны Политиктиг чырыдыышкын бажыңының библиотеказындан ап, ында делгем, таарымчалыг номчулга залынга-даа белеткенип турар мен. Ооң аңгыда кичээлдерге белеткениринге, рефераттар бижииринге меңээ бир таарымчалыг чер республиканың Пушкин библиотеказының номчулга залы. Сонуургаан айтырыгларымга чедимчелиг харыыны бо адаан черлеримден тып ап чорууруумга база ында эки, ак сеткилдиг кижилерниң ажылдап турарынга өөрүп чоруур мен.

Эртемниг коммунизм башкызы, философия эртемнериниң кандидады М. М. Шикпер-оол, философия башкызы А. И. Кемпи болгаш өскелер-даа бистерге—дыңнакчыларга быжыг билигни бээр дээш шудургу ажылдап, бедик уткашынарлыг лекцияларны номчуп турар.

Дыңнакчылардан сонуургалдыг, кичээл үспес эштер бөлүүвүсте эвээш эвес. Ындыгларга И. Комбу, В. Гречищева, Л. Кунгаалай болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

У. КЫРГЫС.
Кызыл хоорай.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) партия тургузуу салбырның 2-ги курузунуң дыңнакчылары; ол-ла салбырның бирги курузунда кичээл.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ГОЭЛРО: 60 чыл эрткенде

Советтерниң VIII Бүгү-эвилел съездизинге Владимир Ильич Ленин ГОЭЛРО-нуң планын партияның ийиги программазы деп адаан. 1920 чылдың февраль айының 21-де Г. М. Кржижановскийни баштадыр тургускан Россияны электрижидериниң талазы-биле күрүне комиссиязының составынга кескү эртемденнер болгаш инженерлер кирген. ГОЭЛРО планы дээрге коммунизмниң материал-техниктиг баазазы, чуртту электрижидериниң дугайында ленинчи өөредигниң ниитилештирген түңнели болган.

— Совет беш чыл планнарының кол звенозу—чуртту электрижидерин улам калбартыры, ооң темпизин дүргедедири бооп келген болгаш ленинчи планның уламчылаашкыны болган. 1921 чылда чуртка 520 миллион киловатт-шак электри энергиязын бүдүрген турган. Бо хүннерде ол хире хемчээлдиг электроэнергияны чурттуң бүгү электри станциялары чүгле 4 шак дургузунда ажылдап кылып турар—деп, ССРЭ-ниң энергетика болгаш электрификация министриниң оралакчызы Е. Борисов СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.

Бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйының электри күжү-биле кайы хире хандыртынганының дугайын дараазында сан-фактылардан көрүп болур: 1979 чылда ССРЭ-ге ниитизи-биле бир триллион 240 млрд. квт-шак электроэнергия ажылдап кылдынган. Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринде көрдүнгенин ёзугаар оңгу беш чылда совет энергетика улам бурунгаар хөгжээн. Чылыг күжү-биле ажылдаар улуг-улуг станцияларда 800 муң киловатт күчүлүг блоктарны тургускан, а Кострома ГРЭС-тиң баштайгы энергоблогунуң күчүзү 1200 муң киловатт болур.

Амгы үеде атомнуг электростанцияларны тударынче улуг кичээнгей салдынып турар. Бо угланыышкынга чугула базым Нововоронежскиде бирги блогу бир миллион киловатт күчүлүг атомнуг электростанцияны ажыглалга кииргени болур. Дүрген нейтроннар-биле ажылдаар реакторларлыг атомнуг электри станциязын Белоярскиде тудуп доосканы энергетиканың хөгжүлдезинде чаа угланыышкын болур. Бистиң чуртувуста атом ындыг янзылыг тайбың ишке бараан боор турар.

Амгы үеде ССРЭ-де 96 энергетика системазы ажылдап турар. Оларның хөй кезии 11 улуг каттыжыышкынга хамааржыр. Улуг күштүг электри энергиязын — 750 киловольт чедир күжениишкиниг токту эрттириптер аргалыг онза күчүлүг электри шугумнары-биле дамчыдып турар. 1150 киловольт күжениишкиниг энергияны дамчыдар шугумнар удавас ажылдап эгелээр. Сибирь хемнериниң электри станцияларының энергиязы оларны дамчып, чурттуң Европа кезээнге кээр.

Энергияның чаа хевирлерин шинчилеп тывар болгаш ажыглаар талазы-биле ажыл бистиң чуртувуста үргүлчүлеп турар. Чижээлээрге, мгд-генераторларны тургузар талазы-биле шинчилел ажылдары уламчылап турар. Амгы үеде 500 муң киловатт күчүлүг мгд-блоктарны кылып эгелээн.

Совет Эвилели энергетика хөгжүлдезинге акы-дуңма социалистиг чурттар-биле бир демниг ажылдап турар. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттар «Мир» деп энергосистеманы кады тургускан болгаш бот-боттарынга ажыктыг кылдыр ажыглап турар. Ындыг янзылыг кады ажылдажылга социализм чурттарының энергетиказынга эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин дүрген шиңгээдир арганы берип турар.

(СЭТА).

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур

ТАЙБЫҢ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Армия генералы С. К. КУРКОТКИН, камгалал министриниң оралакчызы, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң тылының начальниги.

Чыл бүрүзүнде совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери кайгамчык байырлалды — Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүн демдеглеп эрттирип турар.

Октябрьның тиилелгезиниң соонда бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң мурнунга хөй чугула айтырыглар тургустунуп келген. Оларның эң-не чугулазы болза чаа тургустунуп келген Совет Республиканы иштики болгаш даштыкы контрреволюцияның халдаашкыннарындан боо-чепсектиг камгалаарын организастаары болган. Шериг халдаашкынының өзүп турар айыылын көргеш, В. И. Ленин, партия ол чылдарда Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чаалап алышкыннарын камгалаары-биле бүгү хемчеглерни ап чоруткан.

1918 чылдың январьда Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң декреттери-биле Ажылчын-тараачын Кызыл Армияны болгаш Ажылчын-тараачын Кызыл Флотту тургускан. 1918 чылдың февраль 18-тен 24-ке чедир улустуң революстуг күштерин мобилизастаарының болгаш Октябрьның чаалап алышкыннарын маадырлыг камгалаарының хүннери болза Совет Чепсектиг Күштериниң төрүттүнген үези болу берген.

Бистиң улузувус болгаш оон армиязы коңчуг улуг күжениишкиннер, хилинчектениишкиннер болгаш чидириглер-биле пролетар революциязының чаалап алышкыннарын камгалап ап, интервентилерни болгаш ак гвардейжилерни чылча шапкаш, оларны Советтер чуртунуң кызыгаарларындан ындыр ойладыпкан.

Социалистиг ниитилелди тургузарының өндүр улуг планнарын — чуртту индустриализастаарын, көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарын, культура революциязын боттандырып чорудуп тура бистиң улузувус, партия Төрээн чуртунуң камгаланыр аргазын болгаш Чепсектиг Күштериниң күчүзүн быжыглаар дугайында доктаамал сагыш салып келген. Үлетпүр бүдүрүлгелерин тударының темпилерин дүргедедир, кара болгаш өңнүг металлдарны бүдүрерин база ооң прокадын, нефтини казып тыварын болгаш болбаазырадып кылырын көвүдедир талазы-биле хемчеглерни ап чоруткан. Камгалал үлетпүрүн башкарары экижидери-биле боо-чепсектиң, ок-чемзектиң, судно тударының улус комиссариаттары тургускан.

Бо болгаш өске-даа хөй хемчеглер 1941 чылдың июньда бистиң Төрээн чуртувусче оор ёзу-биле халдаан гитлерчи аг-шеригге төлептиг ойтур шавыышкынны бээринге арганы берген. Совет черге дайзын ооң мурнунда кажан-даа таварышпаан согугга таварышкан. Дайын фашистиг агрессорларны долузу-биле чылча шавары-биле доозулган. Бистер, совет кижилер, ам Брестиң маадырларын, Москва чоогунга тулчуушкунну, Сталинградтың чаалаларының чаңныг болгаш Курск ээтпээнге тулчуушкуннарның маадырларын, Ленинградтың маадырлыг камгалакчыларын чоргаарал-биле сактып чоруур бис. Дайынның сөөлгү үезинде хөй санның тиилелгелиг операциялар улустуң сагыжынга кезээ-мөңгеде артып калыр.

Дайынга чижеглээр чүве чок маадырлыг чорукту адыгжы кезектерниң дайынчылары, танкистер, артиллеристер, ужудукчулар, далайжылар, десант дайынчылары, харылзаачылар, шеригниң өске кезектериниң болгаш Чепсектиг Күштерниң өске хевирлериниң дайынчылары көргүскеннер. Оларның-биле кады тыл кезектериниң база албан черлериниң дайынчылары тулчуп турган.

Тулчуушкуннарның шөлдеринге шудургу, маадырлыг чорукту, амы-тынын хайыралавас чорукту оруукчулар, медицина болгаш ветеринария ажылдакчылары, аъш-чем, идик-хеп албан черлериниң, кывар чүүл албан черлериниң специалистери, септекчилер, демир-орук шериглериниң дайынчылары, дуза чедирер болгаш дузалал судноларының далайжылары көргүскеннер.

Тыл органнарының дайынчыларының эрес-маадырлыг чоруун болгаш карак кызыл күш-ажылын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бедии-биле үнелеп көрген. Тылдың хөй кезектерин болгаш албан черлерин орденнер-биле, гвардейжи аттарны болгаш өске-даа хүндүлүг аттарны тывыскан, муң-муң дайынчыларны орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан, а оларның 52-зинге Совет Эвилелиниң Маадыры атты, 30 ажыг кижиге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

Ада-чурттуң Улуг дайынын тиилелгелиг дооскаңы чаа ниитилелди тургузарының дайзынның халдаашкыны-биле соксаттынган улуг херээн уламчыларынга арганы совет кижилерге берген. Бистиң улузувус ээс-кежиктиг келир үени — коммунизмни чедиишкинниг тургузуп турар. Чаа дайыннар дугайын бодап, боо-чепсектиң эндере бүдүрерин өскүдүп, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун күштелдирип турар империалистерниң агрессия чүткүлдерин ол кезээде утпайн турар. Бо бүгү бистиң Чепсектиг Күштерни кызымаа-биле сайзыраңгайжыдарын, оларның күчүзүн болгаш дайынчы белен чоруун доктаамал быжыглаарын негеп турар.

Совет Эвилелиниң шериг доктриназының алыс утказын болгаш үндезиннерин эш Л. И. Брежнев коңчуг билдингири-биле тодаргайлаан: «Бис шериг талазы-биле артык күштүг болурунче чүткүвейн турар бис. Бистиң күзелдеривиске кандыг-даа күрүнеге азы күрүнелерниң бөлүүнге кыжаныры кирбейн турган болгаш кирбейн турар. Бистиң стратегтиг доктринавыс шуут-ла камгалал угланышкынныг».

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, өөредилге үезинде совет дайынчылар боттарының мергежилин хүн бүрү сайзыраңгайжыдып, сагылга-чурумну болгаш организастыг чорукту быжыглап турар. Бүгү кезектерде болгаш корабльдерде күжениишкинниг дайынчы белеткел чоруп турар.

Армияның болгаш Флоттуң бедик дайынчы белен чоруун тургузар дээш демиселге чүгле дайынчы кезектер эвес, техника, боо-чепсек эвес, харын тылдың органнары база чугула рольдуг болур. Шериглерниң болгаш флоттуң күштериниң материалдыг, техниктиг, транспорт, медицина болгаш тыл хандырылгазының өске-даа айтырыглары дайынчы өөредилгениң болгаш дайынчы белен чоруктуң айтырыгларындан кажан-даа чарылбас турган. Шериглерниң болгаш корабльдерниң тыл хандырылгазының чорудулгазын долузу-биле механизастаар дээш амгы үеде хөй чүүлдү кылган. Тылдың кезектери, бөлүктери болгаш албан черлери дайынчы кезектерге, бөлүктерге болгаш корабльдерге эргежок чугула материалдыг чепсек-херекселдерни кандыг-даа байдалдарда чедирип бээр, чогуур өйүнде дайынчыларга медицина дузаламчызын көргүзер арганы берип турар амгы үениң техниказы-биле чепсеглеттинген.

Совет дайынчыларның материал-амыдырал хандырылгазы үргүлчү экижип турар. Хөй-хөй гарнизоннарда чаагайжыттынган казармалар, офицерлер бажыңнары, столоваялар, медицина пунктулары, магазиннер, клубтар, библиотекалар болгаш өске-даа тудуглар бар. Совет дайынчылар эки шынарлыг хеп-биле, идик-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле хандыртынган. Солдаттар парадка, дыштаныр хүнде, хүн бүрүде болгаш ажылдап кедер хептерлиг. Шериглерде солдаттарның амыдырал хандырылга комбинаттары улуу-биле четтерээн.

Медицина хандырылгазы база чаа чадаже көдүрлүп үнген. Бүгү совет кадык камгалалы-биле бир деңней ооң ылгавыр демдээ болза ооң профилактиктиг угланыышкыны болур.

Бистиң партиявыс болгаш Совет чазак Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларының материал-амыдырал байдалын экижидеринче доктаамал сагыш салып турар. Шериг кезектеринге болгаш корабльдерге чоруп чораачы эш Л. И. Брежнев өске айтырыглар-биле кады дайынчыларның амыдыралын, оларның угаан-бодал база материалдыг негелделерин канчаар хандырып турарын үргүлчү сонуургап турар.

Коммунистиг партияның болгаш совет чазактың сагыш салыышкынынга харылавышаан, совет Чепсектиг Күштерниң дайынчылары серемчилелди күштелдирерин, бүгү хемчеглер-биле дайынчы белен чорукту быжыглаарын болуунуң хүлээлгези, болуунуң ыдыктыг сорулгазы кылдыр көрүп турар. Олар социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының армияларының дайынчылары-биле кады тайбыңны кичээнгейлиг-биле, социализмниң чаалап алышкыннарын болгаш боттарының улустарының айыыл чок чоруун ынаныштыгы-биле камгалап турарлар.

(СЭТА).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕРЛИН. 35 чыл бурунгаар Магдебург хоорай улуг үрегдээшкинге таварышкан. Дайын төнүп турда англи-америк авиация ол хоорайны араатанзыг ёзу-биле бомбалаан. Ынчан ындыг улуг бомбалаашкын кылыры-даа негеттинмейн турган. Ол бомбалаашкынның үезинде 16 муң ажыг кижи өлген.

Дайын деп чүве кайы хире хоралыгыл, а тайбың амыдырал кайы хире чаагайыл деп чүвени бо хоорайның чурттакчылары эки билир.

Амгы үеде бо хоорайда 280 муң кижи чурттап турар. Оларның хөй кезии эрткен үжен чылдарда чаа чурттаалга бажыңнарынче көжүп кирген. Тайбың амыдыралдың ачызында Эльба хемде бо хоорайның үлетпүрү магалыг бурунгаар базымны кылган. ГДР-де эң улуг хем порту мында ажылдап турар. Э. Тельман аттыг аар машина тудуушкун комбинадының бүдүрген продукциязын делегейниң он-он чурттары, оларның аразында ССРЭ база ап турар.

* * *

ПРАГА. Чехословакияның атомнуг электростанциялары бо чылын 3 млрд. киловатт-шак ажыг электри энергиязын берип турар.

Чурттуң атомнуг энергетиказының төвү Словакияда Ясловске-Богунице хоорай апарган. Ында АЭС-тиң баштайгы блогу ам бир чыл хире ажылдап турар. Ооң ийиги ээлчээ удавас ажыглалга кирер. Ынчангаш ол станцияның ниити күчүзү 880 муң киловатт чедер. Ол станцияның чоогунда база бир ындыг станция туттунуп эгелээн. Ол сезен чылдарның ортаа үезинде ажыглалга кирер.

Дуковкина деп черде база-ла атомнуг станцияны тудуп эгелээн. Оон күчүзү өскелеринден улуг.

Атом энергиязы республиканың улус ажыл-агыйынга ынчалдыр улуг рольду ойнап эгелээн.

* * *

УЛАН-БАТОР. МАР Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң (ЭДЧ) кежигүннери чурттар-биле бүгү талалыг харылзааларны чедиишкинниг боттандырып турар. Ол чурттарның тускай эртемнигери-биле чер иштиниң байлаан шиңчилеп тыпкаш, ону болбазырадыр улуг бүдүрүлгелерни тудуп, ажыглалга киирип турары чурттуң экономиказын хөгжүдеринге улуг идигни берип турар.

Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Румынияның, Совет Эвилелиниң болгаш Чехословакияның специалистери моол оңнүктери-биле кады калбак хемчээлдиг шинчилел ажылдарын боттандырып турар. Ол кады ажылдажылга чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң чугула фактору апарган.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

НАЦИОНАЛ МААДЫРНЫҢ ТУРАСКААЛЫ

МАНАГУА. (СЭТА). Америк эжелекчилерге удур 30 чылдарның эгезинде чоннуң демиселин баштаан чурттуң национал маадырының тураскаалының неделязы Никарагуада «Сандино дириг» деп лозунг-биле эгелээн. Аугусто Сандинонуң өлүрткен хүнүнден бээр февраль 21-де 46 чыл болурунга бо неделяны капсырлаштырган. Үүлгедиишкиннерин АКШ-тың элчин чери удуртуп турган Сомосаның национал гвардиязының өлүрүкчү хоратаннары ону оор ёзу-биле өлүргени билдингир болгай. Неделяның программазында — массалыг политиктиг хемчеглер, Сандиночу улусчу армияның дайынчылары-биле чоннуң ужуражыышкыннары, хөй санның делгелгелер, профессионал артистерниң болгаш бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң концерттери кирген.

Национал хосталганың Сандиночу фронтузунуң Национал удуртулгазының кежигүнү Хулио Лопес Манагуага журналистер мурнунга чүве чугаалап тура, Никарагуаның бүгү төөгүлүг хөгжүлдезинге А. Сандинонуң ажыл-чорудулгазының чугула ужур-дузалыын онзалап демдеглээн. А Сандино бөгүн бистиң улузувустуң хосталга, хамаарышпас чорук болгаш национал бот-эрге дээш демиселиниң демдээ болуп турар деп ол медеглээн. Сомосаның кижи хөөр хөөн чок диктатуразын А. Сандинонуң тугунуң адаа-биле дүжүрген болгаш ажылчыннарның база тараачыннарның эрге-чагыргазы быжыгып турар.

«Сандино дириг» деп неделя Никарагуаның найысылалынга тараачыннарның чыскаалы-биле эгелээш, Революция шөлүнге митинг-биле доозулган. Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң министри Хайме Уилок болгаш чазактың удуртулга чөвүлелиниң кежигүнү Серхио Рамирес ол митингиге чүве чугаалааш, Никарагуаның революциязын чон өскүткен болгаш чоннуң херээ дээш боттандырган, ынчангаш калбак улус массаларның эрге-ажыктарын чазак кезээде камгалаар деп онзалап демдеглээннер. Контрреволюцияның шавар халдаашкынын, үүлгедиишкиннерин шиитпирлиг ойтур шаварынче тараачыннарны олар кыйгырган болгаш көдээниң ажыл-ишчилери чурттуң национал маадырының тураскаалын моон соңгаар-даа ыдыктыы-биле кадагалаар, Никарагуаның революстуг чазаан бүгү талалыг деткиир дээрзинге быжыг бүзүрелин илергейлээннер.

ЭДУАРДУ ДУШ САНТУШТУҢ ЧУГААЗЫ

ЛУАНДА. (СЭТА-ның корр.) Улусчу эрге-чагырга органнарын тургузар талазы-биле национал комиссияның бирги хуралынга чүве чугаалааш, Ангола Улусчу Республиканың Президентизи, Күш-ажыл партиязының—МПЛА-ның даргазы Жозе Эдуарду душ Сантуш мынча деп медеглээн: улусчу эрге-чагырга органнарын тургускаш, ооң дузазы-биле бүгү хамаатыларга хоойлуда көрдүнгенин ёзугаар соңгулдаларга киржир болгаш улусчу эрге-чагырганың дээди органнарынга соңгудар эргени магадылап бээр деп турар бис. Ол кол эргени ангола улус колониализмге, империализмге болгаш неоколониализмге удур демиселге чедип алган.

Ол эргелерни боттандырарын болгаш революсчу чорудулгаларны үргүлчүлээрин Күш-ажыл партиязы—МПЛА чүгле бодунуң төп органнарын болгаш организацияларын дамчыштыр чедип ап болур деп ангола күрүнениң баштыңчызы уламчылаан. Революсчу чаалап алышкыннарны калбартырын болгаш камгалаарын, бистиң чуртувуска социализмни тургузар деп эчис сорулганы чүгле улусчу эрге-чагырга органнары күүседип шыдаар.

Бистиң социал хөгжүлдевистиң амгы үе-чадазында күрүне эрге-чагырганың марксизм-ленинизмниң принциптеринге үндезилеттинген чаа ниитилелди тургузар дээш демиселге Күш-ажыл партиязы—МПЛА-га удурткан күш-ажылчы аңгыларның, ажылчыннарның болгаш тараачыннар эрге-чагыргазы деп санап болур деп ол чугаалаан.

ИНДИЯНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ШИИТПИРИ

ДЕЛИ. (СЭТА). Далаш-биле чыгган Индияның чазаа оппозистиг партияларның эрге-чагыргага турганы тос штаттарга чазактарны болгаш хоойлу үндүрер хуралдарны тарадырының база президентиниң эрге-чагыргазын тургузарының дугайында шиитпирни хүлээп алган. Ол партиялар Уттар-Прадеш, Бихар, Раджастхан, Мадхья-Прадеш, Пенджаб, Орисса, Гуджарат, Махараштра болгаш Тамилнаду штаттарга эрге-чагыргага турган.

ЛИВАНДА БОО-ЧЕПСЕКТИГ ДЕМИСЕЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Барыын үзелдиг Катаиб организациязының боо-чепсектиг кезектери Ливанның соңгу талазында тайбыңны деткип тургузар талазы-биле арабтар аразының чепсектиг күштеринче халдааннар. Ийи тала аар артиллериязы, танкыларны болгаш боо-чепсектиң өске-даа хевирлерин ажыглаан. Катаиб партиязының радиостанциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, аткылажыышкыннарны соксадыр дугайында дугуржулганы чегип алган.

Дөрт хонук дургузунда заялдажыышкынның түңнелинде Соңгу Ливанның чурттакчылыг суурларынга улуг каралажаны чедирген, тайбың чурттакчы чоннуң аразында он-он өлүрткеннер болгаш балыглаттырганнар бар. Муң-муң ливанчылар боттарының бажыңнарын каггаш, дезер ужурга таварышкан. Батрун чоогунда хөй санның суурлар долузу-биле үрелген.

Ливан парламентиниң дыңналып турары-биле алырга, Катаиб деп партия боо-чепсектиг чаа чөңгээлээшкиннерге белеткенип турар. «Ас-сафир» солуннуң бижип турары-биле алырга, соңгу районнарда ол партияның 4 муң кижилиг отрядтарын мооңнээн болгаш чоокку үеде ындаар чаа немелде күштерни чорудар.

АДР-НИҢ ЧАЗААНЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

КАБУЛ. (СЭТА). АДР-ниң чазааның медеглелин Бахтар агентилел тараткан. Күрүнениң акша-хөреңгилерин болгаш хамаатыларның хууда эт-хөреңгизин Хафизулла Аминниң бөлүүнүң дүрүм чокка шиңгээдип апканын ол медеглелде сойгалап көргүскен. Хафизулла Аминниң банкыда хууда санынга безин 114 миллион ажыг афгани акша чыткан.

Афган улустуң эрге-ажыктарын барымдаалааш, АРД-ның чазаа Аминниң дээрбечилерниң уптап алган эт-хөреңгизин оон дүрүм ёзугаар эдээринге азы оларны ук салган алыр кижилерге эгидип бээр деп шиитпирни хүлээп алганын медеглелде айыткан.

Болуунуң авангарды—Мурнуу-барыын Африканың Улусчу организациязының (СВАПО-нуң) удуртулгазы-биле Намибияның патриоттары чедиишкинниг хосталгалыг демиселди чорудуп, чурттуң девискээрин ажелеп алган Мурнуу Африканың ажелекчи күштеринге удаа-дараа сөгүглерни таварыштырып турар.

ЧУРУКТА: СВАПО-нуң баазазында.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Эп-сеткил каттыштырылгазы

Чилиниң ажылчы чоннары болгаш улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының делегейде доозулган неделязы фашизмге болгаш реакцияга удур чили патриоттарның демиселинге чугула салыышкын болган. Профэвилелдериниң Бүгү делегей Федерациязының болгаш Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының делегей конференциязының кыйгырыын ёзугаар ону эрттирген.

ПРАГА

Дерзиилээшкиннер туразжок, боттарының эргелерин камгалаар дээш көдүрүлген ажылчы чоннарның калбак шимчээшкини Чилиде быжыгып турар деп, Францияның Күш-ажылдың Бүгү-ниити конфедерациязының конфедералдыг бюрозунуң секретары Мишель Левре Чилиге чораан келгеш, Прагага медеглээн. Чилиде хосталгалар «катап тургустунган», ынчангаш эрткен үе дугайын «уттупса чогуур» деп таадырып кызыдып турар ындыг бөлүктерни үргүлчү сойгалаары делегейниң хөй-ниитизиниң сорулгазы-дыр деп, ол онзалап демдеглээн.

Чилиге мээң ужурашканым бүгү-ле профэвилел ажылдакчылары болгаш ажылчы чоннар делегейниң профэвилел шимчээшкининиң деткимчезин бедии-биле үнелээр болду деп, М. Левре медеглээн. Оларның чуртун хостаары ийи факторнуң: Чилиниң болуунга дайынзелдиң болгаш делегейде эп-сеткил каттыштырылгазының демниг хөделиишкиннериниң түңнели болур дээрзинге олар бүзүрелдиг болду.

ХЕЛЬСИНКИ

«Финляндия — Чили» ниитилел шериг-фашистиг хунтаның экономика талазы-биле улам мыңай кызамдаары дээш демиселди идепкейжидип турар деп, ниитилелдиң чиңгине секретары Б. Маттсон СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Чилиде байдал дугайында шын информацияны Финляндияда нептеридип турарын база улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар бис деп, ол онзалап демдеглээн. Диктатурага удур демократтыг күштерниң демиселиниң дугайын, чили улуска удур фашистиг ёзу-чурумнуң кемниг үүлгедиглериниң дугайын тоожаан ном удавас Хельсинкиге парлаттынып үнер.

Чили акша-төлдерге дузалаарының фондузунга акша-хөреңгилер чыылдазы үргүлчүлеп турар. Депшилгелиг анкыктарның телевиденчилери, ажылчы чоннар, школачылар ол чыылдага идепкейлиг киржип турар.

НЬЮ-ЙОРК

Чили улус-биле эп-сеткил каттыштырарының Каттышкан Штаттарда чоруттунуп турар кампаниязының кол сорулгазы чүл дээрге, америк банкыларының, үлетпүр корпорацияларының, чазак организацияларының шериг-фашистиг хунта-биле улам өзүп орар харылзааларын сойгалаары ол болур деп, Чили-биле эп-сеткил каттыштырылгазының Национал таарыштырылга төвүнүң күүседикчи директору Льюис Мороус СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Сөөлгү үеде ол харылзаалар коскуузу-биле калбарган деп ол айыткан. Кол америк банкылар коңчуг эрбин ажыктыг негелделерге дужуштур улуг чээлилерни Чилиге берип турар.

«Итт», «Анаконда», «Ричмофилд ойл» болгаш өске-даа эң улуг дээң корпорациялар Чилиниң бойдус байлактарын уптевишаан, ооң экономиказынга тергиидеп турар.

(СЭТА).

Америкада бир секунданың үнези чүл?

«Шак-үе — акша» деп сөстү ылап-ла американнар тыпкан чүве. Ындыг-даа болза АКШ-тың чурттакчылары шак-үени доллар-биле аңгы-аңгы үнелээрлер...

Ындыг коңчуг дүрген-даа эвес, ындыг коңчуг оожум-даа эвес кылдыр «бирээ» деп сөстү адап көрүнерем. Албан саны ёзугаар орулгазы сөөлгү чылда ийи миллиард ажыг болган АКШ-тың эң улуг нефть монополияларының өртенмес хааржактарынга 64 доллар ол сөстү адап чыдар аразында немежип турар. Оналга дээш, бензин дээш улам-на хөйнү төлеп турар американнар санаарынга үе чарыгдавайн барып болурлар: секунда бүрүзүнде олар таптыг-ла 64 долларны чидирип турарлар.

Ооң аңгыда, кем-херек үүлгедиишкиннериниң айтырыгларын сайгарып көөрүнүң талазы-биле чазак комиссиязының илеткелинден илерээни болза: Америкада кем-херек үүлгедиишкиннерин организастап турар мафия дээр чажыт организациялар полиция болгаш суд дүжүметтерин садып-хээлилээринге секунда санында 64 долларны чарыгдап турар. Нью-Йоркта секунда бүрүзүнде бети дээрге-ле бир кем-херек үүлгедиишкини болуп турарының кол чылдагааннарының бирээзи ол эвес чүве бе: ийи секунда санында-ла өлүрүүшкүн, күштээшкин азы чепсектиг дээрбедээшкин болуп турарының?

«Бирээ» деп катаптап көрүнер... Ортумак черге ниң аарыг качыгдалы-биле ортумак черге ниң эмнелге черинге чыдып алыр болза, ол секунданың үнези барык-ла бир цент болур. А эмнелгеге бир хонук чыдар болза, ооң үнези чүс доллар чеде бээр!

Бир эвес аваа-ла секунданың ортээн болаар болза, эңгиин американнының амыдыралы ындыг, коңчуг муңгаранчыг эвес кылдыр сагындырар. Мээң дилээм ёзугаар мээң кожам бодунуң ийи өрээлдиг квартиразының төлевири чеже хире болурун санап көрду. Бир секундада бир центиниң чүгле ийи чүсчүк кезээ болур болган. Частан эгелээш ол төлевир база бир чүсчүк центиге немежири-биле холбаштыр мээң кожам айда 600 доллар төлээр апаарын санап көргеш, ол болза оон төлеп шыдавазы чүве-дир дээрзинге муңгаа-ды.

Бир эвес өртек улгадыышкынның дугайын чугаалаар болза, бажын ээзи америк херээженге инфляцияның бир чылы оон бажын бюджединиң 15 хуузун «сыырыпкан» дээр дугайын бодаарыы-ла дээре, ооң орнунга бир секунда иштинде доллар миллионнуң бир кезээнге үне чокталып турар дээр дугайын бодаары чиик болгу дег. Ында чүү боор, миллионнуң бири дээрге хөй чүве ышкажыл!

Мындыг бодалдың бары база шын: бир эвес Картерниң чазаа бодунуң соңгулдалар мурнундагы аазаашкыннарынга шынгыы бодамчалыг болуп, чавырылдырыышкынның бүдүрүкчүлүг эвес шериг чарыгдаларын кызырарының, социалистиг чурттар-биле боттарынга ажыктыг садыг харылзааларын ортталандырарының оруу-биле чоруп турган болза, секунданың үнези бир янзы кылдыр өскерлип болур турган ийик.

Алыс утказы антисоветтиг лозуңнарга дуткүп турар янзы-бүрү чылдактар-биле АКШ-тың президентизи бо сан-хөө чылында чурттуң шериг бюджедин бүгү төөгүнүң дургузунда эң-не рекордтуг түңге—141 миллиардтан ажып турар түңге чап-чаа чарлаан. Ол болза америк чон секунда бүрүзүнде барык-ла 4500 долларны чал-чаа дивизияларга, «МХ», «Першинг-2» деп чаа ракеталарга болгаш оон-даа өске шериг чепсектеринге чарыгдаар дээни ол-дур. Ол болза Каттышкан Штаттарның шериг-үлетпүр комплекизиниң башкарыкчыларынга секунда бүрүзү улам хөй орулганы киирип бээр болгаш секунда бүрүзүнде америк ажылчы чоннарның карманнары улам куруглаар дээни ол-дур.

Айтырыгның оон-даа чугулазы болза, Картерниң баштаан күрүне албан чери «соок дайынче» болгаш делегейге дүшкүүрлүг чорукту улам күштелдирериниче чүткүткеш, Пентагонуң ээбыстаар четкен дайынзырактарынга, медерээшкинин ышкыңгаш, холдарын «атомнуг басымыкка» чедир суна бээр арганы берип турар. Кижи төрелгетенни делегейниң чаа дайынынче тыртып кирер бээринге чаңгыс-ла секунда четчир. Ынчаарда ол секунданың үнези чүү болурул?

Э. БАСКАКОВ.

„УЛУГ ЧАЛГЫГ ТЕВИИ-БИЛЕ“

(Төнчүзү. Эгези № 40, 43 «Шында»).

Кижиниң амыдырал-чуртталгазы нарын, янзы-бүрү болгулаар. Аңаа шуурганныг шорулгактар, шаптараазыннар таварышкылаар. Канчангаңы ол чүве ийик, бежен чылдарның эгезинде, Көк-оол артист болгаш чогаадыр ажылын каггаш чоруткан. Баштай Улуг-Хемге, Чадаанага чоруп турган, адак соонда Бай-Тайгада шуут чурттай берген деп сураг дыңналган. «Аңаа кайын ур боорул ол, удавас ээп кээр болгай аан» дээш өөрү баштай херекке албаан. Ынчалзажок айлар, чылдар шуужуп эртип турган. Көк-оол театрже ээп келбестээн. Өөрү чагаа бижээн. «Кымга-даа херек чок болган кижи, ынаар баргаш чоор мен» дээн долчу харыы келген.

Оон чылдагааны артист өөрү-даа билип чадаан. Өг-бүлезиниң херээжен ээзи аңаа-ла каапкаш чоруй барганы оон сагыш-сеткилин «аар балыглаан», аңаа муңчулган дээрзи чүгле сөөлүнде билдинген. Бергеге таварышкан кижиге кандыг-даа үеде эш-өөрүнүң чогуур деткимче, дузазы херек болгай. Ооң хоочун артист өөрү коммунистер Максим Мунзук биле Николай Өлзей-оол ынчан Бай-Тайганың Бай-Тал га бир аалга чурттап турган Көк-оолга шуут-ла аалдап четкеш, чугаалашкан. Баштай «чорбас мен» дээш, дедирленгеш турар болган. Ынчалзажок эш-өөрүнүң сеткил ханызындан сүмелери ону театрже катап ээп кээринге дузалаан. Ооң соонда Виктор Шогжапович чогаадыр-даа, артист-даа ажылын улам хайнышкынныг эгелээн. Чоорту өг-бүле, хууда амыдыралынга аас-кежиин база тыпкан. Ооң өг-бүлезиниң ээзи Мария Федоровна амыдырал-чуртталгага-даа, чогаадыкчы ажылынга-даа кезээде шынчы өнүү болу берген.

Виктор Шогжаповичиниң чогаадыкчы ажылынга шыңгыы шылгалда болза улустуң өжээн негекчилери алдан-маадырлар дугайында «Самбажык» деп шиизи ооң чогаадып бижээни болур. Ол ону бижиирде улуг бергелерге таваржып, биче эвес күжениишкиннерни үндүрген. Чүге дээрге ол дугайында эртем талазы-биле эки шинчилеттинген ажылдар база эвээш, болуушкун болгандан бээр дыка үр үе эрткен. Ынчалзажок тура халышкынның боол турган черинге — Сүт-Хөлдүң Оргу-Шөлге, Кара-Дагга каш удаа чоруп, ол дугайын дыңнаан, билген хоочун кырган кижилер-биле чугаалажып, Тываның эртем-шинчилел институдунуң болгаш чурт-шинчилел музейиниң материалдарынга даянып алгаш, чээрби ажыг чыл күженишкинниг ажылдааш, шиизин бижип дооскан. Тыва театрның сценазынга төөгү драмазының солун шиизи ынчаар көстүп келген. Аас чогаалын калбаа-биле ажыглаан, дыл-домаа онзагай, чечен, байлак бо шиизи республиканың кайы-даа булуңунга көргүзерге, көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көрүп келген.

Радиога, концерттерге чамдыкта сөөү болгаш аялгазы, азы аялгазы В. Көк-оолдуу дээш чарлаптарга соруктуг, тааланчыг хоюг ырлар куттула бээрин база-ла дыңнаар бис. Төрээн чурт, аныяктар, пионерлер дугайында ооң бижээн сөстери, аялгалары чоннуң, аныяк өскенниң ынак ырлары болу берген. Кандыг-бир ыраажы:

Чиндигир көк көктүг-
шыктыг шынааларга
Аъттыг кижи көзүлбейн баар
терең сиген,
Чиргилчинниг ховуларда
эрбай, тараа,
Алдын өңнүг далай ышкаш,
чалгып чыдар,
Кужур чуртум, чараш
чуртум, байлак чуртум,
Күштүг чоруум сенде болгаш
ынак-тыр мен...

дээш узун хоюг кылдыр бадыргылаптарга, сагыш-сеткилге тааланчыг-ла! Көк-оолдуң бижээн аялгазы ам республика радиозунуң хүннүнге дамчыдылга эгелээр медээ-хыйгызы апарган. Тыва школачыларның ынак ырларының бирээзи ооң чогааткан «Пионер чараштты» уруглар кайы хире улуг сонуургал-биле ырлажып турар ийик. Виктор Шогжапович салым-чаянныг драматург болгаш сураглыг артист болурундан аңгыда, ол бот-тывынгыр композитор дээрзин чонга нептереэзи ооң ырлары бадыткап турар. Кижилерни болунче доораан-на хандыкшыдыптар чечен тывыңгыр, сагыш-сеткилди хайныктырып кээр, тоолчургу, фантазиялыг ооң баштак чугаалары черле онзагай талаларлыг.

...Ынчан частың башкы айы марттың бир чаазы турган чүве. Ол 1976 чыл. Театрның эрги бажыңының улуг залынга кижи шыгырт долу. Сураглыг артист болгаш драматург Көк-оолдуң 70 харлаанын байырлалдыы-биле демдеглеп турганы ол. Сценаже янзы-бүрү мергежилдиг, назы-харлыг кижилер аңаа байыр чедиреп-биле улаштыр-улаштыр үнүп турган. Байыр чедирген эдрестер, белектер столдарда оваалаңы берген. Ол кежээ чоннуң, көрүкчүлерниң ынак артизинге улуг хүндүткелиниң илергейлээшкини болган.

Чуртталгазының хөй нуруузун бодунуң күш-ажылчы чонунга бэрзалгадып чоруур ындыг кижилерниң аттары төөгүге алдын үжүктер-биле демдеглеттинер. РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи, драматург Виктор Шогжапович Көк-оолдуң алыы республиканың дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының Хүндүлел Дептеринге кирип бижээни, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден, хөй-хөй медальдар ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге ооң улуг ачы-хавыязын Төрээн чурттуң бедик-биле үнелээниниң демдээ ол.

С. ШОИГУ.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ОЛИМПИАДАДА

ФИГУРЛУГ ЧУҢГУЛААШКЫН. Эр улус. Албан күүседир программа. Германа Демократтыг Республиканың спортчузу Ян Хоффман ниитизи-биле 44,76 баллды алгаш, Олимпий оюннарының алдын медалын чаалап алган. Ол спортчуну делегейниң фигуристери эки билир. Хоффман 1974 чылда делегей чемпиону атты эдилеп чораан. Ам ол Олимпий оюннарының чемпиону база апарганы ол. АКШ-тың төлээзи Чарльз Тикнер ийиги черни ээлээн. Ол спорттуң бо хевиринге 1978 чылдың делегей чемпиону. Оон командада эжи Дэвид Санти хүлер медальдың эдилекчизи болган.

БИАТЛОН. Спорттуң бо хевиринге ГДР-ниң спортчузу Ф. Ульрих кара боолавышаан, 10 километрни 32 минута 53 секундада эрткен. А ийиги, үшкү черлерни совет спортчулар ээлээн. Пермь хоорай чурттуг Владимир Алякин мөңгүн медальды, а 20 километрге Олимпий оюннарының чемпиону болган Ленинград чурттуг Анатолий Алябьев хүлер медальды чаалап алганнар. Бистиң командавыстың хоочун спортчуларының бирээзи Александр Тихонов тоску черни ээлээн.

Америк спортчу Эрик Хайден болуп эртип турар Олимпиадада үшкү алдын медальды чаалап алган. Ол эрткен вторникте 1.000 метрге коньки-лээринге база кымга-даа аштырбайн бирги черже үнгенн ол. Хайден 1.000 метрни 1 минута 15, 18 секундада эрткеш, Олимпий оюннарының чаа рекордун тургускан.

ЧУРУКТА: спортчу танцыга Олимпий оюннарының алдын медалының эдилекчилери Наталья Линичук биле Геннадий Карпоносов олар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Шүлүк чогаалынга даңгырак

«Хоорайның үнү» деп шүлүктер ному дээш база «Ийи чүс он базым» деп шүлүглели дээш шүлүкчү Роберт Рождественскийге 1979 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан. Шүлүкчү-биле журналист Николай НАЗАРОВТУҢ беседазын мында парладывыс.

Роберт Рождественский — алдар-сураглыг совет шүлүкчүлерниң бирээзи. Ооң ады чээрби чыл бурунгаар-ла улуг литератураже дыңналып эгелээн. Ам ооң хары дөртен ажа берген, ынчалза-даа ону чоокку үеге чедир-ле аныяк шүлүкчүлерниң санынга хамаарыштырып келген. Чүге дээрге ооң шүлүк чогаалы утка-шынарының талазы-биле аныяк болгаш кол аудиториязы аныяктар боол турар.

...Роберт Рождественскийниң кабинединиң соңгалары Москваның төп кудумчуларының бирээзинче көрүнген. Чырык, чылыг, делгем кабинеттиң иштинде хөй мебель чок. Шүлүкчү аңаа ыңай-бээр бодаанын кылаштаарынга дыка таарымчалыг.

Рождественский чурттуң иштинге-даа, даштыкыже-даа хөй аян-чоруктарны кылып турар.

— Роберт Иванович, ыраккузак черлерже аян-чорук кылыышкынын «сеткил-сагышче аян-чорук кылыышкыны-биле» холбаарынга ынак мен деп чугаалаан болгай силер. Ону чүү деп билзе чогуур ирги?

— Хамык-ла аян-чоруктардан «сеткил-сагышче аян чорукту» онза үнелээр шүлүкчүлер турар. Ындыг шүлүкчүлерниң шүлүктери база эки болур. Бот дугайты чүнү чугаалап болурул дээрге, аян-чорук меңээ онза чугула ужурдузалыг болгаш хөй чүүлдерни берип турар. Ынчаарга чамдыкта ол-бо аян-чорук-биле холбашкан шүлүктүң чогааттынарынга чедир каш чылдар эртер чорук база тургулаар.

...Рождественскийни «аас-кежиктиглерниң» санынга хамаарыштырып болур. Ооң салым-чолу дайын үезинде чаш турган үезин санаваска, дыка чогумчалыг боол келген. Литература институдунуң 22 харлыг студентизи тургаш-ла, ол 1954 чылда ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң кежигүнүнге кирген.

— 1941 чылда ачам биле авам фронтуже чорупкан. Мен ол дугайында хөй чүве бодааш бир шүлүк бижип каан мен. Ол шүлүктү мээң школага башкым «Омская правда» солунунуң редакциязынга аппарып бээрге, ол солун парлап каан мындыг. Аас-кежик бооп, ачам, авам дайындан мендичаагай ээп келгеннер. Ынчалза-даа бисте бир фото-чурук бар, ол чурукта алды алышкыны тырттырган, олар шупту авамның дуңмалары, оларның чүгле чаңгызы дириг арткан, ооң өскелери фронтуга өлген. Дайылдажып чорбаан хиреңерле, канчап дайын дугайын бижиир силер деп менден улус айтырарга, дайын мээң чуртталп эрткен амыдыралым-дыр, ынчангаш ону мен уттуп шыдавас мен, дайынга өлген кижилерниң овур-хевири мени дайын дугайын бижииринче албадап турар деп чугаалаар кижи-дир мен...

Дайынга өлген кижилерниң овур-хевиринге алдар кылдыр Роберт Рождественский «Реквием» деп шүлүглелди бижээн, ону бир кижи шүлүк чогаалынга даңгырак деп адаан. Композитор Дмитрий Кабалевский «Реквиемниң» сөзүнге музыка чогааткан, ол музыканы Болгарияның, ГДР-ниң, Югославияның, АКШ-тың, Бельгияның, Голландияның, Японияның улус чоннары онза сонуургап дыңнаан...

Бөгүн-даа Рождественский дайын темазынга чогаалдарын биживишаан турар. Ооң — шүлүкчүнүң, хамаатының — боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, кижи төрелгетенге өлүмнүг айыылдыг делегей өрттүп болдурбас деп кыйгырыы бүгү улустарга сагындырыг бооп дыңналып турар.

— Бөгүн бистиң планетавыска бир шакта-ла боо-чепсек бүдүреринге 30 миллион долларны чарыгдап турар-дыр — деп шүлүкчү чугаалаар. — А чамдык черлерде чаш ажы-төл аштан, аарыг-аржыктан өлүп турар, эмчилер, башкылар чедишпейн турар. Шүлүкчү кижи политикадан дашкаар болур ужурлуг деп чамдык кижилерниң чугаазын дыңнааш, Жорж Сандының сактып кээр мен. Ол мынча дээн: «Силерниң чугаалап турар дылыңарны билбес-тир мен» — дээн. Солуннар номчувайн, телевизор көрбейн, радио дыңнавайн барып болур-ла ыйнаан харын. Кижилерден шуут бүрүнү-биле хагдынып ап-даа болур-ла ыйнаан. Ынчалза-даа кажан-бир катап сээң эжииңни боо ужазы-биле хоккуладыр соктап келзе, «Кым сен?» деп айтырарга таарыжыр бе, таарышпас.

Хөйнүң херээ дээш демиселжирп амгы үениң чогаалчызының хүлээлгези деп бодаар мен. А шүлүк чогаалынга хамаарыштыр чүнү чугаалап болурул дээрге, шүлүк чогаалы өскениң херээн сонуургавас кижиге шуут таарышпас. Амыдырал деп адаар театрның иштинде боол турар месилдежиишкиннерге киришпес кижи чок, оон хостуг чер-даа чок.

— Хөй-нийти ажылынга киржилге силерге кандыг дуза чедирип турар ирги?

— ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретары хүлээлгем чогаал айтырыгларынга дорт киржир арганы берип турар. «Документалдыг экран» деп теледамчыдылганы чорудуп турган, кижилерге кандыг болуушкуннар онза чугулал дээрзин чугаалажыр аргалыг боол турар мен. Телевидениеге кээп турар чагааларны барымдаалап алырга, ындыг дамчыдылга, ындыг чугаа оларга дыка таарыжып турар. Мен Тайбынның Бүгү-делегей чөвүлелиниң база кежигүнү кижи мен, ооң ужур-утказын тайылбырлаан херээ чок боор...

Роберт Рождественский бодунуң чогаал ажылын канчаар кылып турарынга хамаарыштыр мынча деп чугаалаар:

— Мен хүннүң-не шүлүк бижип орбас кижи мен. Материал чыглып, сагыш-сеткил, эмоция хайныгып, быжып келирге, ынчап ам шүлүктеп эгелээр мындыг мен. Шүлүктүң төрүттүнери аңгы-аңгы болур, чамдыктарын чаңгысла шак иштинде-даа бижип каап болур, а чамдыктарын каш чылдар иштинде-даа бижип кээп болур...

— Силер даштыкы аудиторияның мурнунга каш удаа үнүүшкүнну кылып келген болгай силер. Даштыкы аудитория совет шүлүк чогаалын чогум черле кайы хире билир ирги?

— Барыын чүктүң чурттары бистиң шүлүкчүлеривистиң чогаалдарын шоолуг-ла очулдурар хөңнү чок, а кажан ол-бо шүлүкчүнү совет парлалга шугумчулей каапкан болза, ынчап харын ону мактап, чугаалажы бээр мындыг. Бир катап Америкага чорумда, менден мынчап айтырган: «Силер чеже шүлүктү бодунарга, чеже шүлүктү чазаңарга бижип берип турар силер?..» Ону безин бодап көрүнер даан. Бисти даштыкы аудитория кайы хире «эки» билирил дээрзин ол безин тодаргай херечилеп турар-дыр.

Совет шүлүк чогаалы политикадан дашкаар туруп шыдавас. Ук чогаал миллион-миллион кижилерге чоогу-биле онзаланып келген, а ол дээрге чогум-на политика деп чүве ол-дур. «Бир эвес мен кыппас болзумза, бир эвес сен кыппас болзуңза, караңгы дүмбейни кым чырыдарыл?» деп кайгамчыктыг турк шүлүкчү Назым Хикмет чугаалаан. Ол кончуг чоп...

Роберт Рождественскийниң дыка хөй шүлүктери улус чонга алдар-сураглыг ырлар апарган. Ол ыры болур тускай шүлүктерни база чогаадып, ону чугулага көрүп турар.

Рождественскийниң амыдыралында спорт база чугула рольдуг. Ол бокска, хол бөмбүүнге, баскетболга дыка хандыкшаан турган. Амгы үеде шүлүкчү бодунуң «чогаалчы шугумунуң залы-биле» 1980 чылдың чайгы Олимпиадазынга белеткенип турар.

— Спорт биле шүлүк чогаалы бот-боттарынга чоокшулашпас боор аа?

— Чок, ындыг эвес. Ооң бадыткалы кылдыр кол-кол совет чогаалчылардан тургустунган бут бөмбүүнүң чыынды командазының составын доураан адап болур мен.

...Шүлүкчүлерин орден-хавыза-биле шаңнаар чурт кончуг ховар. Роберт Рождественский ийи орден-биле шаңнаттырган. Ам ол ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады.

(ПМА).

Янзы-бүрү МЕДЭЭЛЕР

«ЧЕЧЕН МЕНДЕ»

Чадаананың № 1 школазынга аас чогаалының кежээзи кончуг солун эрткен. Ону эрттирерин тыва дылдың методиктиг каттыжышкынынга планнаан турган. Тыва дыл башкызы Успун Оюмаа аас чогаалының дугайында ныска дыңнадыгны кылган. Мөңгүн-Тайгада хоочун тоолчу, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Саая Самбуунуң база ук кежээге чалаан. Хоочун тоолчу тыва улустуң аас чогаалының элээн хөй хевирлеринге күүселдени кылган. Уругларга ол бүгү онза солун болган. Тоолдар, тывызыктар, дүрген чугаалар, йөрээлдер, ырлар дээш тоолчу чүнү күүсетпеди дээр. Ол бүгүнү магнитофонга бижиткен, ону кичээлдерге база ажыглаар. Чалаттырган аалчызынга өөрүп четтиргенин илередип, уруглар белекти база тудусканнар.

З. СЕРИҢ-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

ШЕВЕР ХОЛДАР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

«Барлык» совхозтуң Саадак-Терек суурда херээженнер чөвүлели шевер холдарның кылган кылыгларының делгелгезин организастап эрттирген. Ылаңгыя «Сайзырал», «Мажалык», «Чөлээш» агитквартираларның чурттакчыларының даарап, аргып, чазап, сиилип кылган ажылдарын онза сонуургал-биле көргеннер. Делгелгеге бирги черни Октябрь кудумчузунда Вера Мөөктээр даргалаан агитквартира, ийигизин Мажалык кудумчузунда Ооржак Кара-кыс даргалаан агитквартира, үшкү черни Рабочая кудумчузунда Херттек Татьяна даргалаан агитквартира алган болгаш тус-тусту шаңнатканнар.

Совхозта херээженнер чөвүлелиниң даргазы Валентина Шурук түңнелди үндүргеш, часкы, чайгы үелерде чаагайжыдылга, ногаа өстүрер ажылдарга идепкейлиг киржиринче чурттакчыларны кыйгырган.

С. ТАВА-САМБУ.
Барыын-Хемчик район.

УЧАСТОКТА АЖЫЛ

Чадаана хоорайның № 4 соңгулда участогунда ажыл эки чоруп турар. Округтуң соңгулда комиссиязы (даргазы Монгуш Саар-оол) солун кежээлерни, ужуражылгаларны бо-ла организастаар. Чоокта чаа шак ындыг кежээни «Соңгулдадан соңгулда чедир» деп темага эрттирген. Соңгулдага чедир арткан хонуктарда чон ортузунга политмассалыг ажылды улам калбартыр.

З. ХОВАЛЫГ.
Чөөн-Хемчик район.

ГТО НОРМАЛАРЫНЫҢ ДУЖААЛДАЗЫ

Хаакка чурт иштиниң үлетпүрүнүң болгаш коммунал-амыдырал бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң бирги чери дээш маргылдаазы чоокта чаа болуп эрткен. Аңаа бо профэвилел обкомунга хамааржыр 8 команда киришкен. А ниити спортчуларның саны чүс ажыг кижи болган.

Эр улус беш километрниң хаак оруунга күжүн шенежип, ГТО-нуң нормазын дужааганнар. Аңаа Кызылдың сүт заводунда соодукчу аппараттар кылыр мастер Николай Санников бирги черни бүзүрелдиг-биле алгаш, ГТО-нуң дөрткү чадазының хаакка маңнаарынга алдын демдээниң нормазын күүсеткен. Бо спортчуну бистиң республиканың хоочун хаакчылары эки билир. Ол чеден чылдарның ортаа үезинде хаакка маңнаарынга Тыва АССР-ниң каш дакпыр чемпиону чораан.

Тудуг кезектери заводта бызанчылар бригадазының бригадири, Кызыл хоорай Совединиң депутадынга кандидат Юрий Манахов хаак оруунга болган маргылдаага чедиишкиннг киржип, шаңналдыг черже кирген. Ооң хары ам 43 апса-даа аныяктардан дудак чок халып, ГТО-нуң бешки чадазының нормаларын күүсеткен.

Херээжен хаакчылардан Тываның электри четкилер коллективиниң ажылчыны Любовь Харлашина 3 километрни 13 минута 55 секундада эрткеш, чемпионнаан. Даараныга фабриказының даараныкчылары Эльвира Саназ биле Марина Куулар ийиги, үшкү черлерни ээлээннер.

Маргылдааның түңнелинде Кызылдың сүт заводунуң хаакчылары команда талазы-биле бирги черни алгаш, шилчиир кубоктуң эдилекчилери болганнар.

ЧУРУКТА: тудуг кезектери заводта бызанчылар бригадазының бригадири Ю. Манахов.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

КӨЖЕРИНГЕ ӨЙЛЕШКЕН

Барыын-Хемчикке чурукчуларның тускай мастерскаязын 1973 чылда-ла организастаан. Баштай Кызыл-Мажалык суурнуң Октябрьская кудумчузунда үш өрээл бажыңны хостап берген. Мастерскаяның эргелекчизинге хоочун чурукчу Монгуш Тас-оол ажылдап турган. Бир чыл эртенде мастерскаяның турган бажыңынга уруглар библиотеказын тургускан. Мастерская Культура бажыңының тон азар өрээлинче көшкен. Аңаа элээн болган соонда мастерская база-ла көжүп эгелээн, ол чурукчу Хирлигбейниң бажыңынга барган. Ооң даразында чурукчулар үрелип баксыраан бажыңның бүдүн арткан өрээлинге турумчуп алганнар.

Ынай-бээр көштериниң ажылга шаптыктыын чүү дээр. Мастерская ээлчеглиг көжүн уламчылап, музыка школазының бир өрээлинге барган. Аңаа баргаш ам-на турумчуур боор бис деп чурукчулар чиигги-биле тынганнар. Ындыг амыр чүве кайын турар. Чурукчулар мастерскаязы-биле кады база көжер ужурга таварышкан, база катап хөөннүг хөөн чок ыш, хүлдүг өрээлче көшкен.

Т. САРЫГЛАР.

телевидение

ФЕВРАЛЬ 21-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.50 — **XIII кышкы Олимпий оюннарында.** 11.10 — **«Кызыл погоннар».** Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 12.15 — **XIII кышкы Олимпий оюннарында.** Хаак спорту. 4×10 км. Эр кижилер. 13.45—Медээлер. 13.50—16.00 — Чапсар. 16.00— Медээлер. 16.20 — **XIII кышкы Олимпий оюннарында. Хоккей. ЧССР-ниң шилиндек командазы — Швецияның шилиндек командазы.**

КЫЗЫЛДАН

18.05—18.30 — Телемедээлер. 18.30— Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.35 — **XIII кышкы Олимпий оюннарында.** Хоккей. **ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Канаданың шилиндек командазы.** Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

20.35 — **«Февраль 24 — Советтерге соңгулдалар хүнү».** 20.50— Киножурнал.

МОСКВАДАН

20.55—01.00 — Москва хоорайның Фрунзе соңгулда округунуң соңгукчуларының РСФСР-ниң Дээди Совединге депутатка кандидат эш А. Н. Косыгин-биле ужуражылгазы. Концерт. ССР Эвилелиниң Күрүнениң үлегерлиг улуг театрындан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.05 — **«Музейлерде болгаш делгелге залдарында».** ССРЭ-ниң Чурулга академиязының кежигүннериниң ажылдарының делгелгези.

КЫЗЫЛДАН

18.35 — **«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».** Дамчыдылга. 19.00—20.10 — **«Партияның оглу».** Документалдыг фильм.

Сонуургактарга

СОНУУРГАК ТЮЛЕНЬ

Ленинградтың далай порту. Балтий пароходствозунуң экспедиция отрядының озал-ондактан камгалал ажылы кылыр водолазтары бир судноның дежик черин септеп турган. Чартык кезии сугже дүже берген суднога чедип келген кел дивээн аалчы септекчилерни пат кайгаткан.

Эзилдирип турган тудуштур каңнаар ажылды доозары дүрген болгаш чугула болганындан тюленьни олар туткаш, Фин мугулдурунче салып чорудупкан. Ынчалза-даа демги-ле тюлень даартазында база катап судно кырынче үнүп келген. Септекчилер «аалчыны» судно кырындан ырады сывырарып оралдашкан. Тюлень ынавааан. Суг адаанга каңналга кылып, демир-дес дагжадып ажылдаарга-даа аң кортпаан. Харын улуг сонуургал-биле ол бүгүнү бир неделя дургузунда хайгаарап келгеш, далайже чоруй барган дээрзин «Ленинградская правда» солунда бижээн.

АҢЧЫЛАР ДУЗАЛААН

Аңнар, ылаңгыя чер хавазы ышкаш ындыг улуг аңның аңчылардан дуза дилеп чорааның хоочун егерьлер безин дыңнап көрбээн. Чогумна ындыг таварылга Карпаттарда Сторожинецк районга болган... Ында спортчу аңчылар баазазынга сес чер хавазы дуза дилеп чедип келген.

Эртенинде оларга чеди хаван немешкен. А элээн болганда эрткен чазын-на Москва чоогундан ол черге экелген чээрби аң база баазага чеде берген. Ол черге кылын хар чагганындан оът-сиген тып чиири бергедээн, ынчангаш аңнар барык бүдүн чартык метр хире кылын харны эртип, кижилерден дуза дилеп келгени ол.

Украинаның «Рабочая газета» деп республика солунунуң дыңнатканы-биле алырга, улус депутаттарының Черновцы область Совединиң күүскомунуң шиитпирин ёзугаар аңнарның одарлаар черлериниң харын аштаары-биле ынаар он-он бульдозерлерни болгаш тракторларны чорудукан. Аңчылар болгаш егерьлер аңнарга база куштарга чемни сөөртүп чедирип турар.

АЖЫЛГЫР ГОША

Житомирниң № 91 магазининиң ажылдакчызы А. Орлинский хоорай кыдыында паркка селгүүстеп чорааш, хатка уязындан ушта чайгазыпкан, сарыг застыг кааргаң оглу тып алган. Куш оглу кижилер аразынга өзүп, доругуп келгеш-даа, өскен бажыңын каапкаш ужуп чоруваан.

— Биске Гоша-биле (кааргаң оглун ынчаар адап алган) чалгааранчыг эвес, — деп, Александр Орлинский чугаалаар. — Чазын ол ногаа тараан чалдарны дагаалардан, көге-бугалардан камгалап, ынаар оларны чагдатпас. Чайын честеккат чыырынга дузалажып турар, а күзүн — бышкан помидорлар, фасоль чыгжырынга хөлчок ынак. Чылдың кандыг-даа үезинде чугган хеп кургады азар хендир шээри Гошаның ынак ажылы ол. Багай-ла чүвези — кожалардан шоптак дажыглаар, оозу кончуг...

А. ЯСЕЛЬСКИЙ.
Житомир.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр. Чамдык черлерге быскан хар чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың күжү 2—7 метр чедер. Хүндүс агаар 7—12 градус, чамдык районнарга 15—20 градус чедир соор. Кызылга хүндүс агаар 12—14 градус болур. Республикага дүне 20—25 градус, а Кызылга 28—30 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 21-ДЕ

«**НАЙЫРАЛ**»: «Онза даалганың отряды» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00, «Оттуг дүрген аялга» 18.40 шактарда.

«**ПИОНЕР**»: «Киночыынды» 10.00, «Далайже чайгы аян-чорук» 11.20, 13.10, 15.00, «Кестинмээн черлик чечектер дилиндээ» 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«**КАА-ХЕМ**»: «Савойяны оорлааны» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«**ВОСТОК**»: «Дарганың оглу» 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«Тыва совхоз тудуг» каттыжышкынының автобаазазынга диспетчер, кассир, бухгалтер, кол механик, агрегатчиктер, электрик, автослесарь, автоэлектрик, моторист херек.
Ажылдаар черже албан чериниң автобузу-биле чоруур, септекчи ажылчыннарны хүнде бир катап халас чемгерер.
Айтырыгларны даразында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Сукпак-1, кадрлар килдизи.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыӊ № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуӊ 2-24-63, редакторнуӊ оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниӊ 2-37-13, пропаганда килдизиниӊ 2-31-75, культура килдизиниӊ 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниӊ 2-21-47, үлетпүр килдизиниӊ 2-31-75, чагаа килдизиниӊ 2-41-27, информация килдизиниӊ 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17865. Чагыг № 79.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниӊ Министрлер Чөвүлелиниӊ Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниӊ типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыӊ № 1). ТС—00848.